

Jójárt Krisztián

Az orosz haderőreform értékelése III. – Műveleti tapasztalatok¹

A Szovjetunió felbomlásának eredményeképpen az 1990-es években a hidegháborús szuperhatalom Oroszország jelentősen meggyengült, gazdasági, politikai, társadalmi válságok sora sújtotta. A válságjelenségek az orosz haderőt sem kímélték: a haditechnikai eszközök túlnyomó többségének elavulása, a személyi állomány demoralizálódása, burjánzó korrupció bomlasztotta a fegyveres erők képességeit, amit az ezredfordulót követően javuló gazdasági helyzetben a megszilárduló politikai vezetés többszöri kísérletre tudott csak megállítani, és tudta elkezdni a haderő átfogó reformját és modernizációját.

A szerző négyrészes tanulmánysorozatban azt a folyamatot tekinti át és értékeli, amelyek eredményeképpen az ismét nagyhatalmi ambíciókat megfogalmazó Oroszország hagyományos fegyveres erőit modernebb, ütőképesebb haderővé alakította, és ezen az úton kívánja tovább fejleszteni az évtized végéig.

A tanulmánysorozat jelen, harmadik része azokat a műveleti tapasztalatokat összegzi és értékeli, amelyek az 1990-es évektől az orosz haderő alkalmazásából adódóan meghatározták a haderőreform számos gyakorlati aspektusát a strukturális átalakítás-tól és műveleti doktrínáktól kezdve a kiképzésen és hadgyakorlati forgatókönyveken át egészen a fegyverzettechnikai fejlesztésekig.

Kulcsszavak: Szovjetunió, Oroszország, haderőreform, műveleti tapasztalatok, védelempolitika

Jójárt Krisztián: An Evaluation of the Russian Military Reforms III – Operational Lessons Learnt

As a result of the dissolution of the Soviet Union, the former Cold War superpower, Russia, significantly weakened in the 1990s, hit by a series of economic, political and societal crises. Such crisis phenomena also affected the Russian military: its capabilities were weakened by the aging of most military assets, the demoralization of the personnel and widespread corruption. These problems could only be countered after the turn of the millennium due to the improving economic background and the consolidating political power, thus triggering the comprehensive reform and modernization of the military. Throughout a series of four studies the author offers an overview and assessment of those processes that enabled Russia to rearticulate its great power ambitions, underpinned by more modern and combat-ready conventional armed forces to be developed until the end of the current decade. The current third study of the series summarizes and analyses operational lessons learnt from the military operations the Russian armed forces have carried out since the 1990s and thus have formulated several practical aspects of military reforms.

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

These include the restructuring of the armed forces, developing operational doctrines, altering training and exercise scenarios, as well as technological equipment modernization.

Keywords: *Soviet Union, Russia, military reform, operational lessons learnt, defence policy*

A haderő gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai: Csecsenföld, 1994–1996

Hadműveleti tervezés

Elmondható, hogy noha a szovjet hadsereg jelentős tapasztalatokra tett szert a városi hadviselés terén a második világháború alatt, az 1980-as évekre ez a feledés homályába merült. A hidegháború idején a szovjet teoretikusok úgy kalkuláltak, hogy a nyugat-európaiak inkább megnyitják majd a városukat az előrenyomuló szovjet hadosztályok előtt, mintsem, hogy az ellenállás következtében azok elpusztuljanak. Ezért az uralkodó elképzelés az volt, hogy az erősen védett városokat egyszerűen kikerülik, míg a gyengén védetteket az előrenyomuló páncélos erők erődemonstrációjával kényszerítik megadásra.² Így 1994-ben, az első csecsen háború kitörésekor az orosz fegyveres erőknek nem volt egyetlen olyan alakulata sem, amely városi hadviselésre lett volna felkészítve. Az FSZB és más szervek különleges egységei ugyan városi harcra voltak felkészítve, de nem egy totális katonai műveletre, hanem korlátozott, terrorelhárító feladatok végrehajtására.³ A katonai vezetés döntése, hogy a szovjet doktrína szerint beveti a páncélosokat, azért következett be, mert elégtelen hírszerzési és felderítési információkkal rendelkezett, aminek következtében úgy vélte, hogy Groznij gyengén védett város, és a belépő orosz alakulatok nem fognak számottevő ellenállásba ütközni.⁴ Miközben a második világháborúban a városi hadviselésről szerzett szovjet tapasztalat alapján a későbbi teoretikusok 6 : 1 támadó-védekező arányt tartottak kívánatosnak, 1994 telén az oroszok 23 800 emberrel kezdték meg a benyomulást a 15 ezer reguláris katona és a 30–40 ezer főt kitevő félkatonai alakulatok által védett Groznijba.⁵

Az offenzíva megvalósítását az orosz katonai vezetés három lépcsőben tervezte: az első ütemben november 29. és december 6. között azon pontok előkészítése és biztosítása történt volna meg, amelyekről aztán a későbbi műveletek indultak volna. December 7–9. között került volna sor Groznij és Csecsenföld dupla bekerítésére öt irányból, majd december 10. és 14. között a terv harmadik lépcsőjének végrehajtására, vagyis Groznij déli és északi irányból történő bevételére, a város központjában lévő stratégiai pontok elfoglalására.⁶

² Olga OLIKER: *Russia's Chechen Wars 1994-2000. Lessons from Urban Combat*, [online], 2001. Forrás: Rand.org [2017. 01. 12.], 5. o.

³ Uo., 8.

⁴ Uo., 9.

⁵ Andrei RAEVSKY: *Russian Military Performance in Chechnya: An Initial Evaluation*, *The Journal of Slavic Military Studies*, 8. évf., 1995/4, 682. o.

⁶ OLIKER: *i. m.*, 10.

Kivitelezés, harcászat

A terv végrehajtására szabott időkeret már a művelet elején teljesen elcsúszott. A város körülvételére pedig soha nem került sor, a csecsen harcosok számára a hadművelet egésze alatt biztosított volt az ellátás és az erősítés beáramlása Groznijba.⁷ A hírszerzés elégtelen volt, mert leginkább csak a légi felderítésre szorítkozott, a használt térképek nem voltak megfelelőek, az információgyűjtés érdemben csupán a katonai műveletek kezdete után kezdődött el.⁸ Az együttműködés a különböző haderőnemek, valamint a védelmi minisztérium és belügyminisztérium fegyveres alakulatai között koordinálatlan volt. Nagyrészt ennek és a katonák felkészületlenségének tudható be az is, hogy egyes becslések szerint az orosz veszteségek 60%-a baráti tűz miatt következett be.⁹ A légi támogatás szintén elégtelen volt. Az újrakezdés során a december 24-i elnöki tiltó rendelet miatt nem is kerülhetett volna sor légitámadásra Groznij ellen, a csak január 3-án feloldott tilalom után pedig a rossz időjárási körülmények miatt csak korlátozott lehetőség volt erre.¹⁰ A páncélos erővel történő benyomulás Groznij utcáira katasztrofális eredménnyel végződött. A harcok alkalmatlanok voltak arra, hogy az épületek felső és alsó szintjeit lőjék. A csecsenek módszeresen kilőtték a harckocsioszlop első és utolsó járművét, majd azután megsemmisítették a csapdában rekedt orosz erőket.¹¹ A katasztrofális januári eseményeket követően az orosz haderő megpróbált adaptálódni a városi környezethez. A katonák kisebb támadó formációkat alakítottak, megtanulták a többszintes épületek elfoglalásának és megtartásának technikáját.¹²

Felkészültség, morál

Az elméleti felkészültségen túl a súlyos hiányosságok a katonai erő alkalmazás során is megmutatkoztak mind hadműveleti, mind harcászati szinten. Egységparancsnokok, sőt olyan magas szintű katonai vezetők, mint Kondratyev védelminiszter-helyettes tagadták meg a parancsot.¹³ Összesen mintegy 540 tábornok, tiszt és tiszthelyettes választotta a lemondást a háborúban való részvétel helyett.¹⁴ Rendkívül alacsony volt a professzionális, teljesen kiképzett alakulatok száma,¹⁵ azok is leginkább az erősítést adták, miközben az első csatákat felkészületlen sorkatonák vívták.¹⁶ Közülük sokaknak az egyetlen felkészülést egy városi harcra szóló útmutató jelentette, amelyet még csak a kellő példányszámban sem sikerült a katonák rendelkezésére bocsátani.¹⁷ A Csecsenföldre küldött egységek nagy része minimális harci kiképzést tudhatott a háta mögött, „néhányan közülük csupán krumplit

⁷ Uo.

⁸ Uo., 11.

⁹ Uo., 16.

¹⁰ Uo., 15.

¹¹ Uo., 13–14. és 21.

¹² Uo., 21.

¹³ RAEVSKY: *i. m.*, 684.

¹⁴ OLIKER: *i. m.*, 35.

¹⁵ RAEVSKY: *i. m.*, 684.

¹⁶ OLIKER: *i. m.*, 23.

¹⁷ Uo., 8.

szedtek azt megelőzően”.¹⁸ Ahogy Benjamin S. Lambeth fogalmaz, a Csecsenföldön harcoló haderő egy „sorkatonákból sebtében összeállított szedett-vedett banda volt, akik nem voltak elég élelmesek ahhoz, hogy elkerüljék a sorozást, és akiket rosszul felszerelt, rosszul kiképzett és demoralizált tisztek vezettek, akik nyíltan beismerték, hogy nem értik, mit keresnek ott”.¹⁹ Csupán 1995. január 19-én jelentették be hivatalosan, hogy nem küldenek be olyan alakulatokat, amelyek fél év szolgálati időnél kevesebbel rendelkeznek.²⁰

Fegyverzet, felszereltség

Ahogy korábban említettük, az orosz csapatok harckocsikkal vonultak be Groznij utcáira, ami végzetes elhatározásnak bizonyult. Az elhibázott műveleti döntést súlyosbította, hogy a T-72-es és T-80-as harckocsik egy részének reaktív páncélzata feltöltetlen volt, ezáltal pedig védtelen a kumulatív páncéltörő rakéták ellen. Ráadásul a csecsen harcosok egy része harcedzett veterán volt, ezért ismerték a szovjet felszerelés gyenge pontjait. Így a harckocsik üzemanyagtartályait és motorjait támadták elsősorban, elkerülve a harckocsik reaktív páncélzattal fedett elejét.²¹ A BTR és BMP csapatszállító harcjárművek szintén sebezhetőek voltak a felkelők által használt RPG-7 és más páncéltörő eszközökkel szemben. A művelet későbbi fázisaiban a környezethez adaptálódó orosz hadsereg a harcászati módszerek változtatása mellett új haditechnikai eszközöket is felvonultatott. Ilyen volt például az, hogy a harckocsik helyett ZSZU-23-4 Silka és 2SZ6 típusú önjáró légvédelmi gépágyúkat kezdtek használni, amelyek a harckocsik lövegtornyaival szemben az épületek alsóbb és felsőbb szintjein lévő célpontokat is képesek voltak pusztítani.²² Szintén hasznos eszköznek bizonyult az épületek megtisztításában az RPO-A Smel aknavető.²³ A légi erőnek viszonylag korlátozott szerep jutott a már fent említett okok miatt. A művelet elején az orosz légi erő könnyedén semlegesítette a csecsenek 266 repülőgépét,²⁴ a földi műveletek támogatása azonban kevésbé bizonyult eredményesnek. A rossz időjárási körülmények miatt ebben a főszerep a Szu-24M vadászbombázókra hárult, amelyek képesek voltak kedvezőtlen időjárás közepette és éjszaka is tevékenykedni.²⁵

Összegezve, az orosz haderő 1994-ben nem állt készen a csecsenföldi háború megvívására. A haderő sem kiképzésben, sem morálisan nem volt megfelelően felkészítve a művelet végrehajtására. A katonai vezetés által alkalmazott stratégia végzetesen elhibázott volt, annak végrehajtása katasztrófális következményekkel járt.²⁶ A koordináció a haderőnemek és a részt vevő minisztériumok alakulatai között rossz volt, a hírszerzés elégtelen volt. A legalapvetőbb műveleti biztonsági intézkedéseket sem tartották be, így a csecsenek könnyedén képesek voltak lehallgatni a katonák rádióbeszélgetéseit, sőt, dezinformálni is

¹⁸ RAEVSKY: *i. m.*, 684.

¹⁹ Benjamin S. LAMBETH: Russia's Wounded Military, *Foreign Affairs*, 1995. március/április, 91. o.

²⁰ RAEVSKY: *i. m.*, 685.

²¹ OLIKER: *i. m.*, 20.

²² Uo., 24.

²³ Uo., 26.

²⁴ Uo., 10.

²⁵ Uo., 15.

²⁶ Az 1994–1996-os csecsenföldi művelet hibáinak részletes taglalásáért lásd: Raymond C. FINCH, III: Why the Russian Military Failed in Chechnya, [online], 1998. Forrás: Dtic.mil [2017. 01. 12.].

az orosz erőket.²⁷ Egyes jelentések szerint a csecsenek előre tudtak minden fő orosz műveletről, tehát nem csupán a taktikai, de a legfelsőbb szinteken is komoly biztonsági hiányosságok voltak.²⁸ További hiba volt, hogy a hazai és a külföldi újságírók mozgását a fegyveres erők alig korlátozták. Miközben az orosz haderő nem volt felkészülve a média jelenlétének kezelésére, addig a csecsenek jól használták ki a nyilvánosság adta lehetőséget és előszeregettel adtak interjúkat, illetve mutatták be az orosz haderő pusztítását Csecsenföldön.²⁹

Csecsenföld, 1999–2000

Hadműveleti tervezés

Az első csecsenföldi művelet hibáiból okulva a két háború között az orosz katonai vezetés igyekezett feltárni és orvosolni a hiányosságokat. A műveleti hibák között azonosították, hogy nem sikerült Groznij hatékony blokádját kialakítani, valamint, hogy a részt vevő erők, illetve a földi és légi egységek közötti koordináció nem volt megfelelő. Különösen nagy figyelmet szenteltek annak, hogy a csecsen fél miként volt képes megnyerni a médiaháborút a központi hatalommal szemben.³⁰ Ezek szellemében megkezdődött a haderő felkészítése egy újabb csecsenföldi beavatkozásra. A katonákat és a tiszteket felkészítették arra, hogy különböző formációkban és egységes parancsnoki struktúra alatt harcoljanak. A katonai körzetek kompetenciájába került, hogy a területükön tartózkodó valamennyi erő számára (beleértve a belügyi és a határőrereket is) parancsokat adhattak ki.³¹ Továbbra is jelentős erőket tartottak az Észak-Kaukázusban, az alakulatokat pedig olyan típusú művelet végrehajtására készítették fel, amely nagyban hasonlított az első csecsen háborúhoz.³² Ugyanakkor a városi hadviselésre érdekes módon ezután sem helyeztek hangsúlyt, aminek az volt az oka, hogy egy következő konfliktus esetén a hadvezetés teljes mértékben el kívánta azt kerülni.³³

1999 őszén megindult az orosz offenzíva a Csecsenföld feletti irányítás visszaszerzéséért. A terv szerint a művelet végrehajtása három lépcsőben zajlott. A légi hadjárat szakasza a lakosság ellenállási szándékának megtörését, valamint Csecsenföld belső infrastruktúrájának teljes szétverését célozta.³⁴ Orosz katonai vezetők egyébként nyíltan kijelentették, hogy a légi hadjáratot a NATO jugoszláviai műveletéről mintázták.³⁵ Ezt követte a szárazföldi szakasz, majd a végső, harmadik szakasz, amely a hegyekbe visszaszorult ellenálló csoportok felszámolását, valamint a rend és törvényesség helyreállítását célozta.³⁶ A városi

²⁷ OLIKER: *i. m.*, 18.

²⁸ FINCH: *i. m.*

²⁹ OLIKER: *i. m.*, 22.

³⁰ Uo., 33.

³¹ Uo.

³² Uo., 36.

³³ Uo., 38.

³⁴ Richard D. WALLWORK: *Artillery in Urban Operations: Reflections on Experiences in Chechnya*, [online], 2004. Fort Leavenworth, Kansas, 104. o., 50–51. o. Forrás: Dtic.mil [2017. 01. 12.]

³⁵ Jill SKELTON: *Is time on the Chechen side? – A Military Analysis of Russia's War in Chechnya*, [online], 1999. Boston University Center for the Study of Conflict, Ideology, and Policy, 4. o. Forrás: Open.be.edu [2017. 01. 12.]

³⁶ WALLWORK: *i. m.*, 50.

harcok elkerülését szem előtt tartva a katonai vezetés felszólította a polgári lakosságot a város elhagyására, majd hosszú ostromba kezdett, amely a nehézüzérség és a légierő alkalmazásával október közepétől mintegy két hónapon át folyt.³⁷ A üzérségi előkészítés után kisebb alakulatok beküldésével megkezdődött a csecsen ellenállás erejének felderítése.³⁸ A tervek sokkal kidolgozottabbak, az előkészítés pedig jóval alaposabb volt, mint Groznij első ostromakor. A hadműveleti tervezők 15 szektorra osztották a várost, amelyekbe az ellenállási gócpontok felderítése, majd üzérségi és légierővel történő felszámolása után utászalakulatok nyomultak volna előre mesterlövész- és könnyű üzérségi fedezet alatt. Az utászok folyosókat alakítottak volna ki a különleges erők és a lojális csecsen milícia erői számára, hogy azok utána benyomulva elfoglalhassák a város stratégiai pontjait. Így az orosz erők pókhálószerűen ellenőrzés alá vonták volna a város teljes területét, majd felszámolták volna a megmaradt ellenállást a üzérség, a lojális csecsen milícia és a saját lővész erők segítségével.³⁹

Kivitelezés, harcászat

A tervezésnek megfelelően a cél az volt, hogy a katonák elkerüljék a közelharcot. Ennek megfelelően a lővészalakulatok mozgását a hosszú üzérségi előkészítést követően is minden esetben üzérségi tűz előzte meg,⁴⁰ és a harcoló alakulatok tisztjei a korábbinál szabadabban kérhettek üzérségi támogatást.⁴¹ A üzérség hatékony alkalmazásának kulcsa a városi terepen történő felderítésre felkészített alakulatok bevetése volt. A beszivárgó mesterlövészcsapatok felderítették a csecsen erők hollétét, majd továbbították azt a üzérségnek.⁴² A saját erő ilyen módon történő megóvásának ára azonban a városi infrastruktúra és a polgári lakosság nagyarányú járulékos pusztítása volt. Ráadásul a saját erő megóvása sem bizonyult kellően hatékonynak: 1999 decembere és 2000 januárja között legalább 600 orosz katona halt meg a csecsenföldi harcokban.⁴³ A városban harcoló csapatok a korábbi háború folyamán bevált taktikai formációkba, úgynevezett rohamkülönítményekbe tömörültek. A 30-50 katonából álló csapat magját az RPG-vel, automata gépkarabéllyal és mesterlövészpuskával felszerelt háromfős csoportok adták.⁴⁴ A harckocsik az előző háborúval szemben ezúttal nem a támadó éket adták, hanem a rohamalakulatokat követve, támogató szerepet töltek be. A páncélosokat ráadásul gyalogos katonák kísérték,⁴⁵ ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy orosz források szerint a második csecsen háború idején Groznijban csupán egyetlen harckocsit vesztek.⁴⁶

³⁷ OLIKER: *i. m.*, 41. és 43.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo., 44–45.

⁴⁰ Uo., 46.

⁴¹ Uo., 58.

⁴² WALLWORK: *i. m.*, 54.

⁴³ OLIKER: *i. m.*, 49–50.

⁴⁴ Uo., 45.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo., 48.

Felkészültség, morál

Az orosz katonák az 1994–1996-os csecsen háborúhoz képest minden téren jobban vizsgáltak. Az 1999 őszen kezdődő műveletben már a kezdettől fogva részt vett az orosz haderő krémje is. A koordináció a harcoló alakulatok és tűztámogató egységek, valamint a légierő között számottevően javult. A csapatok gyakoribb rotálása és a jobb utánpótlás miatt a harci morál magasabb volt.⁴⁷ Ráadásul szemben az első háborúval, amikor a katonai parancsnokok számára irreális időkeretet szabtak az adott műveleti célok elérésére, a második csecsen konfliktus során a veszteségek elkerülésének prioritása felülírta a hadműveleti gyorsaságot. Ennek eredményeként gyakrabban nyílt lehetőség hadműveleti szünetekre, ami lehetővé tette az erők újracsoportosítását.⁴⁸ Ugyanakkor még mindig nem állt az orosz haderő rendelkezésére elegendő számú professzionális alakulat, így a konfliktus elhúzódása miatt ismét sor került újoncok bevetésére is – igaz, kisebb számban, mint az első háború idején.⁴⁹ A katonatársak megalázása nemcsak a laktanyákban, de a csecsenföldi fronton is jelen volt. Ugyan a műveleti biztonság javult, még mindig előfordult nyílt kommunikáció az orosz erők között, amit a csecsenek képesek voltak lefűlelni.⁵⁰ A város bekerítése ezúttal is tökéletlen maradt, a csecsenek fenn tudták tartani az utánpótlást.⁵¹ Az egyes alakulatok körében uralkodó alacsony morál miatt pedig állítások szerint előfordult, hogy a katonák maguk adtak löszert és fegyvereket a csecseneknek kábítószerért cserébe, a tüzéretket pedig egyszerűen lefűzeték a felkelők, hogy ne lőjenek.⁵² Mivel az orosz hadvezetés ezúttal sem tartotta fontosnak a csapatok kiképzését a városi hadviselésre annak okán, hogy az elkerülhető a tűzérés intenzív alkalmazásával, a parancsnokok komoly erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a helyszínen készítsék fel embereiket, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy be kell menniük Groznij utcáira.⁵³

Fegyverzet, felszerelés

Az alkalmazott fegyverek tekintetében nem történt változás az első csecsen háborúhoz képest. Az RPG és automata fegyverek mellett a már jól bevált RPO–A Smel típusú gránátvetőt használták előszeretettel a rohamalakulatok. A már említett taktikai változtatásokon túl a harcok sikeres megóvásában fontos szerepet kapott a reaktív páncélatnak az első háborúhoz képest következetes használata.⁵⁴ A tűzérési eszközök java szintén már az első háború idején is használt fegyverekből állt, de 1999–2000-ben jóval nagyobb szerep jutott nekik. Míg az 1994-es háború megvívásának választott eszközei a harcok sikeres és gyalogosok voltak, addig 1999-ben a fő szerepet a légierő és a tűzérés kapta.⁵⁵ A korábbi csecsen háborúban csak a Smel gránátvető által képviselt termobarikus fegyvercsalád ezúttal

⁴⁷ Uo., 51.

⁴⁸ WALLWORK: *i. m.*, 52.

⁴⁹ OLIKER: *i. m.*, 59.

⁵⁰ Uo., 52.

⁵¹ Uo., 48.

⁵² Uo., 50.

⁵³ Uo., 61.

⁵⁴ Uo., 47.

⁵⁵ WALLWORK: *i. m.*, 54.

kibővült az először Afganisztánban debütáló, de tömegesen csak ebben a háborúban bevetett 220 mm-es TOSZ-1 Buratinóval, amely rendkívül hatásosnak bizonyult.⁵⁶ Széles körben alkalmaztak Grad és Uragan 122 mm-es és 152 mm-es önjáró tarackokat, 120 és 82 mm-es aknavetőket. Az irányított rakétarendszerek és páncéltörő eszközök mellett a Krasznopol típusú precíziós tüzérségi lőszer beszámolók szerint folyamatos nagy találati pontosságot nyújtott.⁵⁷ Tocska, Tocska-U és SCUD típusú rakétákat szintén bevetettek.⁵⁸ A légierő eszközparkja tekintetében szintén a már korábban megismert típusok alkalmazására került sor, a bevetésszám azonban jelentősen nőtt: 2000. február közepéig már körülbelül 8000 merev szárnyú repülőgéppel végrehajtott bevetés történt.⁵⁹ A már az első háború idején is alkalmazott pilóta nélküli repülőeszközök ezúttal is hasznosnak bizonyultak. Ugyan KAB-500, KAB-1500L és KAB-1500 TK típusú lézer és TV-irányítású bombákat is alkalmaztak, a precíziós fegyverek használatának aránya nem haladta meg az első csecsen háborúét, és túlnyomó többségben még mindig nem irányított bombákat vetettek be.⁶⁰ Az éjjellátó eszközök csak szórványosan álltak rendelkezésre a repülőeszközökön, valamint a harcokcsik személyzete és a gyalogos katonák számára. Ezért az orosz haderő tevékenysége nappalra korlátozódott, miközben a csecsenek hatékonynak bizonyultak az éjszakai rajtaütésekben is.⁶¹

Kijelenthető, hogy az orosz haderő a hadműveleti tervezés és a koordináció tekintetében jóval sikeresebben vizsgázott a második csecsen háborúban. A hatalom számára sikerként könyvelhető el, hogy szemben az első csecsen háborúval, amikor a sajtó képviselői gyakorlatilag szabadon mozoghattak a konfliktusövezetben, 1999–2000-ben a hatóságok jelentősen korlátozták az újságírók mozgását. Ennek következtében a Kremlnek sikerült uralnia a narratívát, amely nem háborúról, hanem terrorellenes műveletről szólt, megfordítva ezzel az első konfliktus csecsenek uralta nézőpontját. Ugyanakkor a sikeres propagandaháborúval szemben a valóságban a haderő alkalmazását pusztán a célszerűség, és nem azok a Nyugaton ekkor már régóta létező társadalmi elvárások határozták meg, amelyek egy művelet sikerét az áldozatok és a járulékos veszteségek alacsony számában (is) mérik. Moszkva válogatás nélkül minden eszközt bevetett a siker elérése érdekében. A saját élőerő megóvása kétségtelenül fontos volt ugyan, de a polgári lakosságé már kevésbé. A tüzérség és a légierő tömeges alkalmazása a háború egyes időszakaiban lényegében a szőnyegbombázással volt egyenértékű.⁶² Groznij többemeletes épületeinek 80, míg az ott honok 50%-a semmisült meg.⁶³ A szövetségi erők által nyitva hagyott humanitárius folyosók szintén nem azt tükrözték, hogy a polgári lakosság megóvása elsődleges fontosságú lett volna: azok irracionális kialakítása lényegében a halálos ítéletet jelentette 15 ezer ember számára.⁶⁴ A számos előrelépés dacára továbbra is az látszott, hogy az orosz haderő nem

⁵⁶ Uo., 68–69.

⁵⁷ OLIKER: *i. m.*, 58.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Uo., 54.

⁶⁰ Uo., 55.

⁶¹ Uo., 62.

⁶² Robert GARWOOD: The Second Russo-Chechen Conflict (1999 to Date): 'A Modern Military Operation'? *The Journal of Slavic Military Studies*, 15. évf., 2002/3, 60–80. o., 71. o.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo., 77.

rendelkezik kellő számú elit egységgel, technikai téren elmaradott, az utánpótlás biztosítása pedig ismét kapacitásainak határait feszegette.

Grúzia

Hadműveleti tervezés

Annak ellenére, hogy a 2008. augusztus 7-ről 8-ra virradóra a dél-ozsét szakadár terület ellen irányuló grúz agresszió meglepetésként érte az orosz vezetést,⁶⁵ minden jel arra utalt, hogy Moszkva régóta készült egy Grúzia elleni beavatkozásra. Mind 2007-ben, mind a konfliktust megelőző tavasszal végrehajtott térségbeli nagyszabású hadgyakorlat során gyors beavatkozást igénylő helyzeteket próbáltak el az orosz fegyveres erők.⁶⁶ A konfliktust közvetlen megelőzően is sor került egy hadgyakorlatra, amely mintegy 8000 fő részvételével 2008 júliusától augusztus elejéig zajlott az észak-kaukázusi katonai körzetben.⁶⁷ Szintén árulkodó, hogy májusban az oroszok vasúti alakulatokat vezényeltek Abháziába egy kulcsfontosságú vasútvonal felújítására, amely a konfliktus alatt jelentős szerepet játszott az orosz csapatok és ellátmány Abháziába történő eljuttatásában.⁶⁸ A konfliktust megelőző egy évben szintén rendszeressé váltak az orosz légtérsértések, amelyek célja minden bizonnyal egyrészt Tbiliszi provokálása, másrészt pedig a grúz légvédelmi képességek tesztelése volt.⁶⁹ A Dél-Ozsétiában szolgáló 3000 fős⁷⁰ békefenntartó egység – amelyben az orosz–dél-ozsét fél teljes dominanciát élvezett – fegyverzete is távont állt egy szokványos békefenntartó alakulatban megszokottól, magában foglalva kis kaliberű tüzérségi eszközöket és harckocsi-elhárító fegyvereket is.⁷¹ Ráadásul egyes állítások szerint a konfliktust megelőzően önkéntes alakulatokat, valamint a 135. és 693. gépesített lövészeszred egyes részeit is áttelepítették Dél-Ozsétiába.⁷² Végezetül, a korábbi csecsen háborúk és a térség általános instabilitása miatt az orosz haderő észak-kaukázusi alakulatai egyébként is a hadsereg legütőképesebb részét alkották és alkotják ma is.

Ami magát a hadműveletet illeti, a grúz fél minden bizonnyal egy villámháborút tervezett Dél-Ozsétia ellen, amit az orosz haderő a gyors mozgósítás és a már korábban áttelepített, illetve a békefenntartás céljából jelen lévő erői révén képes volt megakadályozni.

⁶⁵ A támadás időpontjában az orosz politikai és katonai vezetést számos tényező hátráltatta a hatékony és gyors válaszlépés meghozatalában. Politikai szinten Putyin kormányfő részvétele a pekingi olimpia nyitóünnepségén, míg katonai szinten az új vezérkari főnöknek, Nyikolaj Makarovnak a nem sokkal az események előtti kinevezése, a hadműveleti főcsoportfőnökség vezetőjének utód nélküli menesztése, valamint a vezérkar új épületbe költözése voltak azok a fontos tényezők, amelyek hátráltatták a döntéshozatalt. Forrás: Ariel COHEN – Robert E. HAMILTON: *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*, [online], 2011. 06., 100. o., 22–23. o. Forrás: *Strategicstudiesinstitute.army.mil* [2017. 01. 12.].

⁶⁶ DEÁK András György – HOFFMANN Tamás – RÁCZ András – ROMSICS Gergely: *A grúz–orosz válság értékelése*, [online], *MKI Tanulmányok*, T-2008/23., Magyar Külügyi Intézet, 6. o. [2017. 01. 12.].

⁶⁷ Athena BRYCE-ROGERS: *Russian Military Reform in the Aftermath of the 2008 Russia-Georgia War*, [online], *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 21. évf., 2013/3, 339–368. o., 348. o.

⁶⁸ COHEN–HAMILTON: *i. m.*, 18.

⁶⁹ Uo., 20.

⁷⁰ Moszkva az eredeti 2000 fős létszámhoz 2008 májusában delegált további 1000 katonát, ami szintén azt erősíti, hogy az orosz vezetés készült a konfliktusra. Forrás: BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 348.

⁷¹ DEÁK et al.: *i. m.*, 5.

⁷² COHEN–HAMILTON: *i. m.*, 23.

A vártnál nagyobb ellenállásba ütköző grúz erők kénytelenek voltak a tartalékaikat is a dél-ozsét színterre vezényelni, védtelenül hagyva ezzel az ország nyugati felét. A villámháborús terv keresztülhúzása miatt a grúz katonai vezetésnek nem sikerült elérnie az Oroszországból Dél-Oszétiába vezető egyetlen összeköttetés (a Roki-alagút) elvágását sem. Ez a tény gyakorlatilag semlegesítette a grúz fél számára egyetlen kedvező körülményt, Dél-Oszétia földrajzi elszigeteltségét Oroszországtól. Ráadásul, ami az orosz válaszreakciót illeti, a moszkvai vezetés nem korlátozta magát csupán a grúz erők Dél-Oszétiából történő kiszorítására, így a konfliktus kirobbanásakor azonnal megkezdődött az orosz csapatok tengeri és vasúti úton történő telepítése a másik szakadár régió, Abházia területére is. A már korábban itt állomásozó 2000 fős orosz különítményt kiegészítendő, a fekete-tengeri orosz flotta mintegy 4000 katonát tett partra már a konfliktus másnapján. A további vízi és vasúti úton történő csapattelepítések eredményeként a második front augusztus 11-i megnyitásakor az Abháziában állomásozó orosz erők létszáma már meghaladta a 9000 főt.⁷³ Abháziában mintegy 15 ezer, Dél-Oszétiában pedig 12 ezer fős orosz reguláris erő harcolt, amely az abház, dél-ozsét és más oroszbarát milíciákkal kiegészítve összesen körülbelül 34-40 ezer főt tett ki, szemben a 12-15 ezer főnyi grúz erővel. Szakértők szerint a gyorsaság, amivel a fekete-tengeri flotta jelentős létszámú orosz erőt volt képes telepíteni Abháziába, azt feltételezi, hogy a parancs kiadására a grúz támadást követően azonnal sor került.⁷⁴ Az erők tengeri úton történő áthelyezésén kívül a flotta bevetésével egyben sikeresen blokád alá vonták Grúziát, elejét véve bárminemű külföldi támogatás beérkezésének. Az orosz fellépés a hátráltató tényezők dacára is rendkívül gyors és határozott volt, így képes volt a döntő kezdeti időszakban átvenni a stratégiai kezdeményezést és defenzívába kényszeríteni az alacsonyabb létszámú grúz erőket.

Kivitelezés, harcászat

Moszkva a háború során mintegy 1200 páncélozott járművet és önjáró tüzérségi eszközt, 200 merev szárnyú repülőgépet és 40 helikoptert vetett be.⁷⁵ Az orosz hadsereg szovjet harcászati módszer szerint nagy erőket mozgatott oszlopalakzatban.⁷⁶ Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy az ellenséggel való találkozás esetén az orosz egységek megállás nélkül folytatták az előrenyomulást, és létszámfölényükből adódóan gyúrték le a grúz erőket. Stratégiai szempontból ez előnyösnek bizonyult, mivel növelte a benyomuló orosz erők gyorsaságát, egyben egyszerűsége okán biztonságosabb formációt is jelentett a korszerű navigációs, éjjellátó, tűzvezető és kommunikációs rendszerekkel gyéren ellátott orosz járműveknek. Pszichológiai szempontból szintén hatásosnak bizonyult ez a taktika, mivel egyes esetekben a folyamatos és gyors előrenyomulás tüzérségi tűztámogatással kísérve sokkolta a grúz katonákat, akik jelentős számban hagyták hátra járműveiket.⁷⁷ Ugyanakkor ez a harcéljárás indokolatlanul nagy veszteségekkel járt együtt. Amikor hasonló nagyságú

⁷³ DEÁK et al.: *i. m.*, 7.

⁷⁴ COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 12.

⁷⁵ Uo., 11.

⁷⁶ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 349.

⁷⁷ COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 29–30.

erőkkel találták szembe magukat az előrenyomuló egységek, a modern nyugati kiképzést kapott grúz erők harcászati fölénye olykor katasztrófális következményekkel együtt járva mutatkozott meg az orosz erők kárára. Egy esetben az 58. hadsereg vezetési csoportjának 30 gépjárműve közül 25-öt lőttek ki a grúz erők, megölve ezzel jó néhány tisztet is, a hadseregparancsnokot pedig megsebesítve.⁷⁸

Az ötnapos háború volt az első olyan alkalom a második világháború óta, amikor az orosz haderő szárazföldi, légi és haditengerészeti erői közösen vettek részt egy nagyszabású műveletben. Az összhaderőnemi jelleg azonban nem igazán mutatkozott meg a koordináció során. Noha a tüzérség és a manőverező erők közötti együttműködés jónak bizonyult,⁷⁹ a légierő és a szárazföldi erők közötti kooperáció még mindig messze volt a kívánatostól. Az észak-kaukázusi katonai körzet parancsnoka – aki elvben minden, a területen tevékenykedő erő felett diszponált – a gyakorlatban nem rendelkezhetett a légierő gépei felett, azokat a légierő parancsnoka, Alekszandr Zelin vezényelte moszkvai irodájából, mobiltelefonon keresztül.⁸⁰ A kommunikációs és technikai problémák miatt a csapatok közvetlen légi támogatása legfeljebb elvétve fordult elő.⁸¹ Nem érte viszont kritika a légierő szállítási képességeit, amelynek mind a merev szárnyú, mind pedig a forgószárnyas eleme jól teljesített a háború során.⁸²

Annak ellenére, hogy a már fent említett, a háborút megelőző előkészületek arra engednek következtetni, hogy Moszkva régóta tervezett egy grúziai háború lehetőségével, a katonai hírszerzés – az első csecsenföldi háborúhoz hasonlóan – ismét elégtelenre vizsgázott. A hanyagság a légierő tevékenysége során mutatkozott meg leginkább. Az orosz légi erőnek nem volt tudomása sem a Tbiliszi által Ukrajnából beszerzett BUK M1, sem pedig az Izraeltól vásárolt Rafael Spyder típusú légvédelmi rendszerről.⁸³ Noha az orosz légierő nem várt hatékonysággal bombázta a grúz hátországi célpontokat,⁸⁴ a rossz hírszerzésnek köszönhetően számos esetben teljesen irreleváns célpontokat támadott. Elpusztított például olyan katonai reptereket, amelyek már a Szovjetunió felbomlása óta használaton kívül voltak, miközben olyan fontos objektumok maradtak érintetlenül, mint a nem sokkal korábban Goriban létesített új katonai bázis.⁸⁵ Különösen zavarba ejtő eredmény ez az orosz hírszerzés számára, ha figyelembe vesszük, hogy az információk többsége nyílt forrásból is elérhető volt, csakúgy, mint az új katonai bázisok nagy nyilvánosság előtt is publikált elhelyezkedése.⁸⁶

Az orosz haderő már a 2008-as grúziai háború során is nagyban támaszkodott irreguláris alakulatokra, köztük a csecsen Voszok (Kelet) és Zapad (Nyugat) zászlóaljakra. A csecsenek, valamint a dél-oszét és abház milíciák elsősorban felderítési és előretolt védelmi

⁷⁸ Uo., 28–29.

⁷⁹ Uo., 36.

⁸⁰ Uo., 35.

⁸¹ Uo.

⁸² Ezzel szemben a szárazföldi logisztikai rendszert a jelek szerint súlyosan leterhelte az erők és utánpótlás mozgatása, dacára a konfliktus rövid időtartamának. Uo., 44.

⁸³ Uo., 39–40.

⁸⁴ DEÁK et al.: *i. m.*, 6.

⁸⁵ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 351.

⁸⁶ Uo.

műveletekben kaptak fontos szerepet.⁸⁷ Érdemes és a későbbi konfliktusok vizsgálatára tekintettel hasznos megemlíteni, hogy Moszkva először az ötnapos háború során alkalmazta információs műveleti és kiberhadviselési eszköztárát konvencionális fegyveres műveleteinek alátámasztása érdekében.⁸⁸ Ennek keretében például az orosz vezetés túlterheléses támadásokkal blokkolta a grúz kormányzati honlapok elérhetőségét.

Felkészültség, morál

A grúziai háború idején az orosz haderő még mindig hordozta a szovjet időkből megörökölt káderegységek terhét. Ez a hátrány két tényezőben mutatkozott meg. Egyrészt abban, hogy még mindig alacsony volt az állandó készülségű egységek száma. A konfliktus idején a szárazföldi haderőnem 17, míg a légielő egységeinek mindössze 7%-a volt állandó készülségű egység. Egyedül a haditengerészeti egységeknél volt jobb az arány, ott az egységek 70%-a állt minden időben rendelkezésre.⁸⁹ Másrészt pedig abban jelentkezett, hogy a káderegységek parancsnokai alkalmatlanok voltak a rájuk bízott alakulatok vezetésére. Makarov elmondása alapján a vezérkarnak egyenként kellett kiválogatni az alkalmas ezredeseket és tábornokokat szerte Oroszországból, hogy leváltsák az inkompetens káderparancsnokokat.⁹⁰ A haderő professzionalizációs folyamatának elmaradottsága Csecsenföldhöz hasonlóan ismét kiütöközött. Annak ellenére, hogy hivatalosan továbbra sem lehetett volna sorkatonákat háborúban bevetni, a Grúzia elleni műveletben részt vevő katonák 30%-a még mindig a sorállományból került ki.⁹¹ Ugyan a stratégiai tervezési szinten az orosz hadsereg jobbnak bizonyult a grúznál, taktikai szinten az amerikai és más nyugati haderőktől kiképzést kapott grúz csapatok felkészültebbnek bizonyultak orosz ellenfeleiknél.⁹² A légideszantterők, amelyek az orosz haderő elitjét képezik, ismét bizonyították magas harcértéküket, ugyanakkor egyszerű lövés szerepben, nem pedig mélységi műveletekben való részvétel formájában. Az orosz légielő ugyan óvakodott a légideszantterők helikopterrel történő célba juttatásától a grúz légvédelem miatt.⁹³ Az orosz reguláris erők morális állapotára vonatkozóan a konfliktus rövid időtartama miatt nehéz messzemenő következtetéseket levonni. Mégis, abból, hogy az orosz szárazföldi erők a nagy veszteségeket okozó avított harcászati eljárások alkalmazása mellett is gyorsan nyomultak előre, logikusan az következik, hogy a Grúziában bevetett reguláris erők fegyelmezettek voltak. Ez nem mondható el az irreguláris csecsen és dél-oszét erőkről, amelyek állítólag grúz falvakat gyújtottak fel, és etnikai tisztogatásokban vettek részt Dél-Oszétiában.⁹⁴

⁸⁷ COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 42.

⁸⁸ Uo., 44.

⁸⁹ Matthew KOSNIK: Russia's Military Reform: Putin's Last Card, [online], *Journal of Military and Strategic Studies*, 17. évf., 2016/1, 144–161. o., 148. o. [2017. 01. 12.].

⁹⁰ COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 32.

⁹¹ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 352.

⁹² COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 6.

⁹³ Uo., 36.

⁹⁴ Uo., 43.

Fegyverzet, felszerelés

A fegyverzet és felszerelés állapota 2008-ban sem tükrözött érdemi javulást a két csecsen-földi háborúban használt technikához képest. Sőt, a technika jó része még inkább elavult és elhasználódott. Szergyukov védelmi miniszter elmondása alapján 2008-ban az orosz hadsereg felszerelésének mindössze 10%-át lehetett a modern jelzővel jellemezni.⁹⁵ Egy másik értékelés szerint a felszerelés mindössze 3-5%-a volt teljesen modern eszköznek tekinthető.⁹⁶ Margarete Klein becslése szerint az orosz fegyverek 80%-a nem ment keresztül semmilyen felújításon a Szovjetunió 1991-es szétesése óta.⁹⁷ Az orosz harckocsik és páncélozott járművek 60-70%-a robbant le grúz állítások szerint.⁹⁸ Miközben a grúz harckocsik és páncélozott szállítójárművek reaktív páncélzattal, éjjellátóval, fejlett rádió- és tűzvezető rendszerekkel voltak felszerelve, addig az orosz járművek legtöbbje nem rendelkezett ilyen eszközökkel.⁹⁹ A repülőgépek terén hasonló volt a helyzet. Miközben a grúz Szu-25-ösök többségét egy izraeli védelmi ipari cég modernizálta, addig az ugyanilyen típusú csata-repülőgépek az orosz oldalon néhány fejlesztéstől eltekintve lényegében harmincéves technikával repültek.¹⁰⁰ De 2008-ban a legfiatalabb géptípusok is 15-20 évesek voltak,¹⁰¹ ráadásul egy adat szerint a légierő felszerelésének 55%-a hibás volt.¹⁰² Ennek ellenére sikerült az oroszoknak döntő légi fölényt kivívniuk a grúz légtérben.

A grúz katonák egyéni felszerelése is sokkal jobb volt az oroszokénál. Jelentések szerint az oroszok a halott grúz katonákról szedték le a sisakot és a testpáncélt, hogy javítsák saját túlélési esélyeiket.¹⁰³

Ami a high-tech eszközöket illeti, az orosz haderő továbbra is elmaradottnak bizonyult ezen a téren. A precíziós irányítható rakéták a légierő által bevetett fegyverek csekély részét tették ki.¹⁰⁴ Ennek oka volt az is, hogy az oroszok saját helymeghatározó rendszere, a GLONASS a konfliktus idejére még nem készült el, az amerikaiak pedig blokkolták a GPS működését Grúzia területén.¹⁰⁵ A fejlett rádióeszközök a csecsen-földi háborúkhöz hasonlóan ismét hiánycikknek bizonyultak, ezért a tiszték olykor mobiltelefonjuk segítségével tudtak csak kapcsolatba lépni a parancsnoksággal.¹⁰⁶

Noha az orosz hadsereg jól vizsgázott a 2008-as ötnapos háborúban, az javarészt a kiváló stratégiai tervezésnek és a hatalmas létszámbeli fölénynek volt köszönhető. A háború ugyanakkor égető szervezeti hiányosságokra, elavult szovjet harcászati módszerek továbbélésére, valamint a technika és felszerelés rendkívüli elmaradottságára világított rá. Érdekes epizódja a konfliktusnak az a Youtube-ra feltöltött videó, amelyen az orosz katonák

⁹⁵ KOSNIK: *i. m.*, 148.

⁹⁶ Kaspars MAZITANS: Russian Armed Forces Military Reforms and Capability (2008-2012), *Baltic Security and Defence Review*, 16. évf., 2014/1, 5–45. o., 7. o.

⁹⁷ COHEN–HAMILTON: *i. m.*, 33.

⁹⁸ Uo., 34.

⁹⁹ Uo., 28.

¹⁰⁰ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 353.

¹⁰¹ MAZITANS: *i. m.*, 15.

¹⁰² Uo., 7.

¹⁰³ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 354.

¹⁰⁴ COHEN–HAMILTON: *i. m.*, 37.

¹⁰⁵ Uo., 34.

¹⁰⁶ BRYCE-ROGERS: *i. m.*, 354.

a Senakiban található grúz bázis elfoglalását követően az ellenséges katonák lakhatási körülményeivel megdöbbenve és irigykedve szembesülnek, miközben az orosz laktanyák életkörülményei még 2008-ban is rendkívül elszomorítóak voltak.¹⁰⁷ A hiányosságok feltárása és a tanulságok levonása megadta a kellő lökést annak, hogy a Szergyukov-féle reformok elől elháruljon minden akadály.

Hibrid hadviselés a Krímben

A hibrid hadviselésről

Ahhoz, hogy értékelni tudjuk az orosz hadseregnek a krími műveletben, majd később a Donyec-medencében látott teljesítményét, fontos röviden bemutatni, hogy mi a köztudatban „hibrid” vagy „nem lineáris hadviselésként” elhíresült stratégia, amelyet Moszkva 2014–2015-ben Ukrajnával szemben alkalmazott.

A hibrid hadviselés mint doktrína első nyilvános leírását Valerij Geraszimov vezérkari főnöknek a *Hadiipari Közönlönyben (Vojenno-promislennij kuroer)* megjelent 2013. februári cikke szolgáltatja. A később csak Geraszimov-doktrínaként elhíresült anyag minden bizonnyal legfontosabb megállapításai, hogy a 21. században a háború és a béke közti határvonal elmosódott, valamint, hogy a nem katonai eszközök szerepe felértékelődött, esetenként pedig felül is múlta a fegyverek erejét a politikai és stratégiai célok elérésében.¹⁰⁸ Geraszimov szerint ezt a hadviselési formát a katonai eszközök rejtett alkalmazása jellemzi. Az erőszak nyílt használata – gyakran a békefenntartás ürügyén – csak a művelet bizonyos szakaszára, jellemzően a végső siker kivívására korlátozódik.¹⁰⁹ Ez köszön vissza Csekinov és Bogdanov részletesebb leírásában is, amely két szakaszra osztja az ilyen típusú háborút.¹¹⁰ A háború nyitányát több hónapos diplomáciai, gazdasági, pszichológiai és információs eszközökkel végrehajtott művelet jellemzi, amelynek célja a lakosság összezavarása, a központi hatalommal szembeni elégedetlenség felszítása és a fegyveres erők moráljának gyengítése. Ennek fontos elemét képezi a propaganda, kormányzati és katonai vezetők lefizetése, valamint terrorcselekmények és provokációk elkövetése. Közvetlenül a katonai szakaszt masszív hírszerzési és szubverziós tevékenység, valamint az információs hadviselés korlátlan alkalmazása előzi meg.¹¹¹ A háború zárását a reguláris erők bevonulása és a megmaradt ellenállási góccok elszigetelése és felszámolása jelenti. Rác András rámutatott arra, hogy miközben Csekinov és Bogdanov a nem katonai eszközökkel végrehajtott előkészítő szakasz bemutatására több oldalt szenteltek, addig a háború zárását jelentő katonai erő

¹⁰⁷ Russian officers looting Senaki base, Georgia, [online], 2008. 09. 04. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.].

¹⁰⁸ Geraszimov, noha a cikkben az „arab tavasz” eseményeinek köntösében mutatja be ennek az új hadviselési módnak mint az amerikaiak által alkalmazott eszköznek a leírását, Mark Galeotti szerint ezt annak a szovjet retorikai eszköznek a jegyében teszi, amely egy „figyelmeztetés” vagy „lecke” álcájába bújtatva fejezi ki a szerző valós szándékát és tervét. Mark GALEOTTI: The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War, [online], 2014. 07. 06. Forrás: Inmoscows-shadows.wordpress.com [2017. 01. 12.].

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ RÁCZ András: Russia’s Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy’s Ability to Resist, [online], 2016. 06. 06., 38. o. Forrás: Fiiia.fi [2017. 01. 12.].

¹¹¹ Uo., 38–39.

alkalmazását mindössze egy bekezdésben taglalták.¹¹² A hibrid hadviselés összefoglalva tehát egy elsősorban nem katonai eszközökkel végrehajtott, koordinált stratégia annak érdekében, hogy az ellenség gyengeségeit feltérképezve és kihasználva megtörjük a célszág ellenállását, hogy azután a reguláris erők alkalmazásával vagy az azzal való fenyegetéssel átvegyük az adott terület feletti irányítást.

Előkészítés, tervezés

A hibrid hadviselés sajátossága, hogy az első, előkészítő szakasz nehezen megfogható, az orosz diplomácia és propagandagépezet „normális” működésétől nehezen megkülönböztethető. Így nem állapítható meg, hogy a Krím-félsziget visszacsatolását célzó hibrid háború mikor vette kezdetét. Az ukrán védelmi minisztérium egy forrása szerint Moszkva már a 2004-es narancsos forradalom óta kiterjedt hírszerzői és támogatói hálózatot működtetett a Krímben.¹¹³ Valószínű, hogy az előkészítő szakasz legkésőbb a 2013. novemberi eseményeket követően kezdett, miközben a félsziget megszállásáról szóló végső döntést valamikor 2014 februárjának elején hozhatták meg. Putyin elnök az események után egy évvel bemutatott dokumentumfilmben azt állítja, hogy legelőször a Janukovics elnök kimenekítését célzó akció végrehajtását követően (február 23-án kora reggel) vetette fel szűk körben a beavatkozás lehetőségét.¹¹⁴ A hibrid háború politikai és diplomáciai eleme azonban ekkor már javában folyt. Vlagyiszlav Szurkov,¹¹⁵ a Kreml szürke eminenciása, Putyin személyes tanácsadója Dél-Oszétia, Abházia és Ukrajna ügyében Valentin-napi látogatást tett a Krímben, ahol orosz nacionalista politikusokkal, köztük az Orosz Egység párt vezetőivel találkozott, miközben ekkor már látványosan került a kapcsolatot a Janukovics-féle Régiók Pártja képviselőivel.¹¹⁶

A beavatkozás nyitánya: „politikai technológia” a Krímben

Ugyan a tanulmány az orosz haderő teljesítményét hivatott vizsgálni, a hibrid háború már fent vázolt sajátosságai miatt mindenképpen szükséges röviden szót ejteni a fegyveres beavatkozást megelőzően a Krímben lejátszódott politikai eseményekről.

A „politikai technológiaként” aposztrófált jelenség lényegében a hatalmon lévő politikai erő machinációit, manipulációit, a választások elcsalásának és a hatalom megtartásának tág eszköztárát fedti le. A Krím elleni hibrid hadviselés eszköztárában ez úgy jelent meg, hogy Moszkva egyszerűen lemásolta a Kijevben zajló forradalmi folyamatokat, spontánnak és demokratikusnak tüntetve fel az egyébként gondosan megkoreografált eseményeket. Ennek első példája Alekszej Csalij „népi polgármesterré” történő „megválasztása” volt február 23-án.¹¹⁷ Február 27-én a Krími Autonóm Köztársaság Legfelsőbb Tanácsa

¹¹² Uo.

¹¹³ Mari Elisa DUGAS: Between Georgia and Crimea: The Social Dimensions of War for the Russian Military, [online], 2016, 78. o. Forrás: Repository.wellesley.edu [2017. 01. 12.].

¹¹⁴ Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev, [online], 2015. 03. 15. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.].

¹¹⁵ Vlagyiszlav Szurkov nevéhez köthető a szuverén demokrácia mint ideológia kidolgozása.

¹¹⁶ Andrew WILSON: *Ukraine Crisis: What it Means for the West*, Yale University Press, New Haven, 2014, 108–109. o.

¹¹⁷ Uo.

látszólag demokratikus módon döntött az autonómia kiszélesítéséről szóló népszavazás kiírásáról. Azonban – ahogy azt a műveletben részt vevő Igor „Sztrelkov” Girkin később nyíltan beismerte – a választott képviselőkre eközben fegyvert szegeztek.¹¹⁸ Ugyanakkor Szergej Akszjonov orosz nacionalista politikust nevezték ki a Krím miniszterelnökévé, akit röviddel ezután Putyin elnök is elismert a Krím legitim képviselőjeként.¹¹⁹ Árulkodó tény, hogy az általa vezetett Orosz Egység párt a 2010-es választásokon a voksok mindössze 4%-át szerezte meg.¹²⁰

A katonai fázis

A katonai fázis terve az volt, hogy a helyi krími félkatonai erőkkel, Oroszországból érkezett önkéntesekkel és a helyi alvilág képviselőivel együttműködve elfoglalják a stratégiai politikai és katonai objektumokat, miközben elvágják a félszigeten állomásozó ukrán erőket a kijevi parancsnokságtól, és a kulcsfontosságú átkelők és útvonalak lezárásával megakadályozzák az ukrán erősítés beérkezését a félszigetre. A terv kulcseleme volt, hogy eközben az orosz hadsereg mintegy 150 ezer fő részvételével zajló harcok gyakorlatot kezdett a nyugati és központi katonai körzetekben. A gyakorlat két ok miatt is fontos volt: egyrészt annak álcája alatt Moszkva erőket telepíthetett a Krímbe,¹²¹ másrészt a mozgósított reguláris erők nyomása alá helyezték a kijevi vezetést annak érdekében, hogy az ne avatkozzon be a krími eseményekbe. A Kreml számára kedvező körülménynek bizonyult, hogy a február 7–23-ig zajló Szocsi téli olimpia miatt az ott állomásozó erők egyébként is magas készenlétségben voltak.¹²²

Kivitelezés, harcászat

A Krím totális orosz katonai inváziója február 27-ről 28-ra virradóra kezdődött meg a szevasztopoli és szimferopoli repülőterek elfoglalásával.¹²³ Ugyanakkor állítólag már február 26-án orosz katonák szereztek meg az ellenőrzést egy 80 kilométeres útszakasz felett Szimferopol és Szevasztopol között.¹²⁴ Szintén nem egyértelmű, hogy a parlament Szimferopolban található épületét február 27-én reggel valóban helyi „önvédelmi” erők, vagy orosz katonák foglalták-e el.¹²⁵ A későbbi krími miniszterelnök, Akszjonov kulcsszerepet játszott a műveletnek ebben a szakaszában is, február 21-ére ugyanis már néhány ezres milícia felett diszponált.¹²⁶ Szevasztopol mintegy 10 ezer fős önkéntes alakulatot ál-

¹¹⁸ RÁCZ: *i. m.*, 62.

¹¹⁹ DUGAS: *i. m.*, 80.

¹²⁰ WILSON: *i. m.*, 109.

¹²¹ Mintegy 40 Il-76 típusú szállítógép elhagyta a gyakorlat helyszínét, hogy azután közülük néhány a Krímbe tünjön fel újra. DUGAS: *i. m.*, 65–66.

¹²² Charles K. BARTLES – Roger N. McDERMOTT: Russia's Military Operation in Crimea. Road-Testing Rapid Reaction Capabilities. *Problems of Post-Communism*, 61. évf., 2014/6, 46–63. o., 57. o.

¹²³ WILSON: *i. m.*, 111.

¹²⁴ DUGAS: *i. m.*, 65.

¹²⁵ Uo., 66.

¹²⁶ Uo., 80.

lított ki, vagyis Moszkva tekintélyes helyi támogatottsággal rendelkezett.¹²⁷ Február 28-án az orosz erők elfoglalták az állami televíziót, valamint körülférték az ukrán laktanyákat.¹²⁸ Moszkva igyekezett elkerülni, hogy a katonai akció áldozatokot követeljen, ezért csak a kulcsfontosságú vezetési pontokat és a légvédelmi bázisokat foglalták el az orosz különleges alakulatok.¹²⁹ Mivel az oroszok elvágták vagy blokkolták a védett kommunikációs csatornákat a kijevi parancsnokság és a krími ukrán erők között, a bekerített egységek képtelenek voltak biztonságos módon kapcsolatba lépni a parancsnoksággal.¹³⁰ Az orosz Fekete-tengeri Flotta eközben – az ukrán haditengerészeti erők közbelépését megakadályozandó – elsüllyesztette saját, szolgálatból kivont cirkálóját az ukrán flotta kikötőjének bejáratánál.¹³¹ Ezenkívül Basztyion-P típusú hajó elleni partvédő rakétaütegeket telepített Szevasztopolba, biztosítva ezzel a félsziget védelmét a többi ukrán hadihajó és az ekkor a Fekete-tengeren tartózkodó két amerikai cirkáló ellenében.¹³² Továbbá 22 tüzérségi üteg Perekopba és Grad rakéta-sorozatvetők Dzsankojba telepítése biztosította a félsziget védelmét az esetlegesen a szárazföld felől beérkező ukrán erőktől.¹³³ Március 12-én a Kericszoroson át megérkezett komppal az első gépesített lövészbanda, március 15-én pedig ezt egy légvédelmi üteg követte, megerősítve a Krímben az orosz légvédelmi képességeket.¹³⁴ Eközben Moszkva bejelentette hadgyakorlatának második hullámát, amelynek keretében az ukrán határ közvetlen közelébe vezényeltek csapatokat.¹³⁵

A katonai lépésekkel összhangban eközben tovább zajlott a krími megszállás legitimálása érdekében folytatott politikai machináció. Putyin elnök a már idézett dokumentumfilmben azt állítja, hogy a Krím elcsatolása soha nem volt Oroszország célja, mindössze az ott élő lakosság szabad politikai akaratának kinyilvánítását kívánták biztosítani.¹³⁶ Ez azonban nyilvánvalóan nem igaz, hiszen az alkalmazott katonai stratégia logikája alapján a beavatkozás csakis a Krím elcsatolásával végződhetett. Az a tény, hogy az eredetileg május 25-re kitűzött referendum időpontját előbb március 3-án március 30-ra, majd három nappal később március 16-ra módosították, nem véletlen. Napról napra nőtt ugyanis az esélye annak, hogy a bekerített ukrán vagy az őket körülzáró orosz katonák oldalán valaki tévedésből tüzet nyit a másik félre.¹³⁷ Miután Moszkva március 18-án jóváhagyta a Krím csatlakozását

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ BARTLES–MCDERMOTT: *i. m.*, 55.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ A kommunikációs vonalak elvágását maga Putyin elnök is elismerte a már említett dokumentumfilmben. Forrás: Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev, [online], 2015. 03. 15. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.].

¹³¹ DUGAS: *i. m.*, 69.

¹³² A már idézett dokumentumfilm szerint a Basztyion-P komplexum Monolit radarja be is fogta a USS Donald Cook rombolót, amely azt követően teljes sebességgel távolodott a Boszporusz irányába. Forrás: Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev: *i. m.* Ennek igazságtartalma azonban erősen megkérdőjelezendő, tekintettel a filmben előforduló megannyi hazug állításra. Többek között néhány perccel később a filmben elhangzik, hogy a Donald Cook legénységéből kéttucatnyian nyújtották be lemondásukat azt követően, hogy egy orosz Szu–24-es vadászbombázó többször áthúzott a romboló felett. Az állítás cáfolata itt olvasható: Lies: The crew of the US destroyer ship got scared by the Russian fighter aircraft, [online], 2014. 04. 16. Forrás: Stopfake.org [2017. 01. 12.].

¹³³ Maksym BUGRIY: The Crimean Operation: Russian Force and Tactics, [online], 2014. 04. 01. Forrás: Jamestown.org [2017. 01. 12.].

¹³⁴ DUGAS: *i. m.*, 69.

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev: *i. m.*

¹³⁷ BARTLES–MCDERMOTT: *i. m.*, 58.

Oroszországhoz, immáron „orosz belügyként” kezdődhetett meg a körülzárt ukrán bázisok elfoglalása. Vlagyimir Putyin közben elnöki dekrétumban garantálta, hogy az orosz hadsereghez átváltó ukrán katonák megőrizhetik katonai rangjukat, ezt követően két nap alatt mintegy 54 ukrán hadihajó parancsnoka állt át.¹³⁸ Mindösszesen 8000 ukrán katona csatlakozott az orosz hadsereghez.¹³⁹ Március 25-ig valamennyi át nem állt ukrán hajót és katonai bázist áldozat nélkül elfoglalták az orosz különleges erők. Az egész krími művelet csupán két halálos áldozatot, egy ukrán katonát és egy kozák önkéntest követelt.¹⁴⁰

Felkészültség, morál

A krími műveletben az orosz hadsereg krémje vett részt. Noha a pontos részletek nem ismertek arra vonatkozóan, hogy mely alakulatokat vetették be a műveletben, az bizonyosnak látszik, hogy az erők magját a Szevasztopolban állomásozó 810. haditengerészeti lövészdandár alkotta, amelyet a korábban áttelepített légideszantcsapatok egészítettek ki.¹⁴¹ Minden valószínűség szerint jelentős létszámban képviseltették magukat a felderítő főcsoportfőnökség (GRU) különleges rendeltetésű (*szpecnaz*) dandárjainak katonái is.¹⁴² A hadművelet alatt további erőket is bevetettek,¹⁴³ így valószínűleg a 184. partvédelmi dandár, a 382. haditengerészeti lövészzászlóalj, valamint a 67. és 7. légideszant-hadosztály és a 31. légideszantdandár katonáit.¹⁴⁴ A kritikus fontosságú ukrán katonai objektumok biztosítása után megkezdődött az orosz tüzérségi és légvédelmi ütegek nagyarányú beáramlása a félszigetre.¹⁴⁵

A művelet során az orosz haderő katonai szempontból kiváló teljesítményt nyújtott. Az a tény, hogy a félszigeten állomásozó 20 ezer ukrán katonát¹⁴⁶ sikerült lefegyverezni vagy bekeríteni mindössze két halálos áldozat árán, arról árulkodik, hogy a részt vevő orosz erők rendkívül jól képzettek voltak. A Krím megszállása során nyoma sem volt a korábbi katonai műveleteket jellemző alacsony morális színvonalnak. A moszkvai vezetés kínosan ügyelt arra, hogy ha a szakértők és politikai vezetők szintjén nem is, a nyugati világ közvéleménye előtt mindenképp tagadható legyen az orosz hadsereg szerepvállalása. Másrészt pedig arra, hogy a krími lakosság körében az orosz fegyveres erők ne megszállókként, hanem mint védelmi erők jelenjenek meg. Miközben a nyugati sajtó „kis zöld emberkékként” emlegette a nyilvánvalóan jól felfegyverzett, azonosítók és rendfokozati jelzések nélkül bevetett reguláris orosz erőket, addig az orosz média a *vezslivije avtomatcsiki*, vagyis „udva-

¹³⁸ DUGAS: *i. m.*, 70.

¹³⁹ BARTLES–McDERMOTT: *i. m.*, 58.

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ BARTLES–McDERMOTT: *i. m.*, 57.

¹⁴² Azt Putyin elnök is elismerte, hogy a művelet kezdete előtt arra utasította Szergej Sojgu védelmi minisztert, hogy tegyen lépéseket a krími orosz katonai objektumok védelmének megerősítésére, aminek eredményeként GRU, légideszant- és tengerészgyalogos alakulatokat telepítettek át légi úton. Forrás: Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev: *i. m.*

¹⁴³ Andrew Wilson könyvében mintegy 30-35 ezer főre taksálja a krími műveletben részt vett orosz erők létszámát. WILSON: *i. m.*, 111.

¹⁴⁴ BARTLES–McDERMOTT: *i. m.*, 57.

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ WILSON: *i. m.*, 111.

rias gépkarabélyosok” jelzővel illette őket.¹⁴⁷ Ahhoz, hogy ez a kép fennmaradjon, az orosz katonák kétségtelenül magas felkészültségére és fegyelmeztségére volt szükség.

Fegyverzet

Noha a művelet során az alkalmazott fegyverek és eszközök nem bírtak komoly jelentőséggel, érdemes szót ejteni róluk, hiszen azok a 2008-as haderőreform sikerességéről közvetítenek képet. Ami a „kis zöld emberek” egyéni felszerelését illeti, a szakértők által leginkább kiemelt tény, hogy a katonák körében rendkívül elterjedtek voltak az egyéni titkosított rádióadó-vevők. A mindössze őrszolgálatot ellátó katonák is fel voltak ezzel szerelve, ami arra utal, hogy az orosz hadsereg – legalábbis egy része – széles körben fel volt szerelve a legmodernebb kommunikációs eszközökkel, amelyek égető hiánya még komoly problémát jelentett a csecsenföldi és grúzai háborúk során.¹⁴⁸ Szintén említésre méltó, hogy a Ratnyik névre keresztelt komplex egyéni felszerelés (új típusú lövedékálló sisak, mellény, protektorok, integrált kommunikációs platform stb.) egyes elemei már láthatók voltak a Krímben bevetett katonákon.¹⁴⁹ Láthatók voltak az új Pecsenyeg típusú gépfegyverek is,¹⁵⁰ csakúgy, mint AK–100 gépkarabélyok és RPG–30 gránátvetők.¹⁵¹

Említésre méltó még, hogy számos elektronikai hadviselésre alkalmas eszközt – mint a GPS és műholdas telefon rádiójeleinek blokkolására képes Tigr–M és az R–330Zs típusú zavaróegységek – szintén bevetettek.¹⁵² Ami a nehézfegyvereket illeti, a már említett Grad rakéta-sorozatvetőket és más tüzérségi eszközöket telepítették a Krím-félsziget északi részére, valamint a Basztyion-P típusú hajó elleni rakétakomplexumot Szevasztopolba.

A szűken vett katonai eszközökön túl fontos megemlíteni az orosz információs hadviselés eszköztárát, amelynek kulcsszerepe volt abban, hogy egyrészt a nyugati társadalmakat elbizonytalanítsa, másrészt abban, hogy felkorbácsoljon az ukrainai orosz kisebbségben olyan elemi félelmeket, amelyek Moszkva malmára hajtották a vizet. Ennek egyik fő eszköze volt az RT televíziós csatorna, amelynek 2015-ös költségvetését az előző évihez képest majdnem 30%-kal emelte a Kreml.¹⁵³

Összegzésként kijelenthető, hogy a krími beavatkozás során már a megújult orosz hadsereg tevékenységét kísérhette figyelemmel a világ. Ugyanakkor két dolgot fontos leszögezni. Egyrészt azt, hogy a műveletben részt vevő orosz erők a haderő krémjét jelenítették meg, mely nem tükrözi a teljes hadsereg technikai, felkészültségi és morális állapotát. Ahogy azt

¹⁴⁷ A már idézett dokumentumfilm gyerekeknek csokit osztogató katonákat mutat be, egy helyen pedig említést tesz egy esetről (amelynek igazságtartalma nehezen ellenőrizhető), amikor az egyik ukrán laktanyán rajtaütő orosz kommandósok új ajtót vásároltak az ukrán katonák számára az akció során megrongálódott régi helyett. Forrás: *Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev: i. m.*

¹⁴⁸ C. J. CHIVERS – David M. HERSZENHORN: *In Crimea, Russia Showcases a Rebooted Army*, [online], 2014. 04. 02. Forrás: *Nytimes.com* [2017. 01. 12.].

¹⁴⁹ Uo.

¹⁵⁰ Dugas: *i. m.*, 66.

¹⁵¹ Neil BUCKLEY – Roman OLEARCHYK – Andrew JACK – Kathrin HILLE: *Ukraine’s ‘little green men’ carefully mask their identity*, [online], 2014. 04. 16. Forrás: *Ft.com* [2017. 01. 12.].

¹⁵² CHIVERS–HERSZENHORN: *i. m.*

¹⁵³ Mark GALEOTTI: *‘Hybrid War’ and ‘Little Green Men’: How It Works, and How It Doesn’t*, [online]. In: Agnieszka PIKULICKA-WILCZEWSKA – Richard SAKWA (eds.): *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, E-International Relations Publishing, Bristol, 2015, 150. o.

Mark Galeotti profánul megfogalmazta, Oroszország, amelynek „gazdasága méretben valahol Olaszország és Brazília között van”, nemzetközi nagyhatalmi szerepre törekszik.¹⁵⁴ „Ennek érdekében [...] ehhez a »gerilla geopolitikához« fordult mint eszközhöz, mely a saját erősségeire és az ellenfél gyengeségeire játszik.”¹⁵⁵ Így tehát Moszkva aránytalanul nagy erőforrásokat szentelt azokra az eszközökre, amelyek a leghasznosabbak egy ilyen konfliktusban, kiváltképp a 12 ezer fő körüli szpecnaz-alakulataira.¹⁵⁶

Másrészt azt is fontos hangsúlyozni, hogy a hibrid hadviselés alkalmazhatóságának megvannak a maga nagyon szűk korlátjai. A Krím 2014 tavaszán minden szempontból ideális helyszíne volt egy ilyen hadviselésnek. A siker három feltételre alapult: gyenge központi kormányzat, potenciálisan baráti és orosz nyelvű közeg, valamint helyi bázis, ahonnan a művelet kiindulhatott.¹⁵⁷ Az ukrán haderő a szovjet diszlokációs rendszert tükrözve nagyrészt az ország nyugati részén összpontosult. Az ország függetlensége óta egyáltalán nem került sor nagyobb hadgyakorlatra, ráadásul egy, a krími műveletet követően kiadott jelentés szerint a 41 ezer fős szárazföldi erőkből mindössze 6000 fő volt harckésznek tekinthető.¹⁵⁸ A Krím-félszigeten állomásozó ukrán alakulatok nagyrészt ráadásul nem frontkatonákból, hanem technikusokból és szerelőkből álltak, akik a válság alatt nem kaptak egyértelmű parancsot Kijevtől.¹⁵⁹ A krími lakosság többsége pedig elégedetlen volt Kijev húszévnnyi rossz kormányzásával, és nagyrészt szívesen csatlakozott a gazdagabb Oroszországhoz. Ezenfelül megtalálhatók voltak a félszigeten azok a helyi politikai és bünyözői kiskirályok, akik szívesen váltak Moszkva ügynökeivé.¹⁶⁰

Hibrid hadviselés a Donyec-medencében

A Donyeck és Luhanszk megyékben alkalmazott stratégia ugyanaz volt, mint a Krím-ben. Kezdetben az események ugyanazt a mintázatot is követték. Március 1-jén Donyeck város „népi polgármesterévé” választották Pavel Gubarevet, egy helyi hangoskodó, ám teljesen jelentéktelen szereplőt, aki azonban hiába kiáltotta ki később magát kormányzóvá, nem volt képes megfelelő számú támogatót verbuválni maga mögé, öt nappal később pedig le is tartóztatták.¹⁶¹ A második kísérletre a hatalom megszerzése érdekében április 6-án került sor az állami adminisztráció épületeinek elfoglalásával a Donyec-medence több városában.¹⁶² Eközben Moszkva – ahogy az már a krími intervenciónál említésre került – február 26-tól kezdve hadgyakorlatot tartott az ukrán határ közelében. Ennek eredményeként március végére becslések szerint mintegy 40-50 ezer katona sorakozott fel.¹⁶³ Az orosz erők ukrán határra történő felfejlődése a hibrid stratégia integráns részét képezte azáltal, hogy az ukrán vezetést a konfliktusnak egy totális háborúvá történő eszkalálódásával fenyegette

¹⁵⁴ Uo.

¹⁵⁵ Uo.

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ BARTLES-McDERMOTT: *i. m.*, 59–60.

¹⁵⁸ Uo., 56–57.

¹⁵⁹ GALEOTTI: ‘Hybrid War’...: *i. m.*, 150.

¹⁶⁰ Uo., 151.

¹⁶¹ WILSON: *i. m.*, 128.

¹⁶² Uo., 129.

¹⁶³ Uo.

abban az esetben, ha az túlzott erővel lépne fel a kelet-ukrajnai lázadó erőkkel szemben. Ugyanakkor a stratégia ezúttal csak részben bizonyult sikeresnek, bár vitatott, hogy egyáltalán mi volt az orosz vezetés eredeti szándéka a magát Novorosszijiának nevező szakadár területtel kapcsolatban, és hogy a stratégiai célok a későbbiek folyamán miként változtak.

Az, hogy a kelet-ukrajnai hibrid háború másképp alakult, mint a Krímbe, több tényezőn múlt.

- Egyrészt a Donyec-medencében nem volt meg a szükséges minimális támogatottsága a szeparatista törekvéseknek, illetve az Oroszországgal való egyesülésnek. Ahogy Andrew Wilson írja, amíg a Krím esetében adott volt az Oroszországhoz tartozás nosztalgiája a közös történelem miatt, addig a Donyec-medence kulturálisan és történelmileg a cári korszak végéig nagyfokú önállóságot élvezett.¹⁶⁴ Ez megmutatkozott a 2014 áprilisában végzett közvélemény-kutatás adataiban is, amely szerint Donyeck megyében a megkérdezettek 27,5%-a, Luhanszkban pedig 30,3%-a támogatta a szeparatizmust, illetve az Oroszországgal való egyesülést.¹⁶⁵ Ennek következtében nem sikerült a krímihez hasonló valódi tömegtüntetéseket szervezni, a szakadár területek vezetésére kiválasztott személyek pedig még a Krímbe megválasztott Szergej Akszjonovnál is kisebb legitimitációval bírtak.¹⁶⁶
- Másrészt a lakosság passzivitása miatt Moszkva kénytelen volt nagyobb részben támaszkodni helyi oligarchákra és szervezett bűnözői körökre, valamint a Krímbe már bizonyított katonai vezetőkre, mint amilyen Igor Girkin. A központi hatalommal szembeni fegyveres ellenállás gócpontja Szlovjanszk és Kramatorszk városa voltak, mivel a kezdeti időszakban az orosz vezetés leginkább a Janukovics-klánra támaszkodott, amely hagyományosan ezekben a városokban volt erős.¹⁶⁷ Ez a széles és változatos proxyréteg azonban kevésbé volt irányítható Moszkva által. A szereplők egymással is rivalizáltak, az oligarchák és maffiavezérek pedig nem annyira az Oroszországhoz való csatlakozásban, mint inkább a jól jövedelmező üzletek feletti befolyás újraelosztásában voltak érdekeltek. Április végére a térség kezdett anarchiába sülyedni. A különböző milíciák egymással harcoltak az Oroszországból érkező pénzekért, emberrablásokban és kínzásokban vettek részt.¹⁶⁸ A moszkvai vezetés láthatóan nem bírt teljes ellenőrzéssel az általa támogatott milíciák felett, így okkal feltételezhető, hogy a szakadár katonai és politikai vezetők elleni merényletek és merényletkísérletek – legalábbis egy részük – mögött az orosz titkosszolgálatok álltak.¹⁶⁹ A felkelők körében a morál rendkívül alacsony volt. Videofelvételek kerültek napvilágra, amelyeken a részeg militánsok arról panaszkodnak, hogy az oroszok elégtelen számú harckocsit és páncélozott szállítójárművet küldenek.¹⁷⁰ A helyi lakosság

¹⁶⁴ Uo., 120.

¹⁶⁵ Uo., 124.

¹⁶⁶ 2012-ben az Orosz Blokk párt a szavazatok mindössze 0,4%-át tudta megszerezni Donyeckben, azaz mintegy 7937 voksot. WILSON: *i. m.*, 123.

¹⁶⁷ Uo., 131–132.

¹⁶⁸ Uo., 135.

¹⁶⁹ Orlando CROWCROFT: Ukraine crisis: Who killed rebel leaders Alexei Mozgovoy and Alexandr 'Batman' Bednov? [online], 2015. 06. 04. Forrás: Ibetimes.co.uk [2017. 01. 12.].

¹⁷⁰ WILSON: *i. m.*, 135.

folyamatos fosztogatása pedig nem növelte a szeparatisták amúgy is alacsony támogatottságát.¹⁷¹

- Harmadrészt az ukrán politikai vezetés lassan felismerte, hogy Moszkva nem hajlandó megfizetni annak politikai árát, hogy egy újabb frontot nyisson a határ mentén felsorakoztatott reguláris erőivel. Ennek következtében a kijevi vezetés teljes mellszélességgel fellépett a szakadár területek feletti ellenőrzés visszaszerzése érdekében, még ha a rendelkezésre álló eszközök és emberanyag terén komoly hiányosságokkal is volt kénytelen szembenézni. Az orosz vezetés ezért abban a paradox helyzetben találta magát, hogy amennyiben komolyabb erőket és technikát vet be az ukrán erőkkel szemben, úgy félrelibben a tagadhatóság amúgy sem túl vastag fátyla, miközben, ha csupán a szakadár erőkre támaszkodik, az elért katonai és politikai eredmények szertefoszlanak, ahogy az ukrán fegyveres erők lassan rendezik soraikat és hatékony fellépést tanúsítanak. Ugyan az Oroszország által küldött vállról indítható légvédelmi rakéták és önjáró légvédelmi lövegek nagyban korlátozták az ukrán légi erők tevékenységét, a szakadárók légi támogatottságát mégsem lehetett kihasználni, hiszen orosz repülőgépek támadó céllal történő bevetése nyilvánvalóan eloszlátott volna minden kétséget azt illetően, hogy Moszkva a konfliktus aktív szereplője.

Az ukrán katonai sikerek 2014 nyarán azonban mégis arra készítették az orosz vezetést, hogy a korábbinál sokkal nyíltabb módon avatkozzon be a katonai műveletekbe, így kerülhetett sor augusztusban az ukrán erők bekerítésére Ilovajszknál,¹⁷² valamint 2015 elején ugyanerre Debalcevonál.

A részt vevő reguláris erők, fegyverzet

Hogy konkrétan mely orosz reguláris egységek és milyen létszámban vettek, illetve vesznek részt a harcokban, teljes egészében nem ismert. A NATO 2014 augusztusában legkevesebb 1000 főre taksálta az Ukrajnában harcoló orosz reguláris erők létszámát. Ezzel szemben az Oroszországi Katonaanyag Bizottsága nevű civil szervezet 10-15 ezer fő közöttette az Ukrajnát megjáró katonák számát és 7-8000-re az ugyanebben az időszakban az ország területén tartózkodó állományt.¹⁷³ 2015 márciusában Ben Hodges, az amerikai szárazföldi erők európai parancsnoka 12 ezer főre becsülte az orosz erők létszámát Kelet-Ukrajnában.¹⁷⁴ Arról, hogy pontosan mely egységek vettek részt a konfliktusban, a legrészletesebb összesítést egy Askai felhasználónéven publikáló ukrán oknyomozó adta, aki páratlan alaposággal dokumentálta fényképek, kitüntetések, halotti bizonyítványok és egyéb

¹⁷¹ Jól illusztrálja ezt annak a dokumentumfilmnek az egyik jelenete, amelyben a Vice News riportere az orosz reguláris erők ukránjai jelenlétével kapcsolatban mutat be bizonyítékokat. A riportert kérdésére, hogy miből következett arra a riport alanya, hogy az utcában megszálló katonák oroszok, az asszony azt feleli, hogy biztosan azok voltak, mivel nem vittek el semmit a házból, miközben az irreguláris szakadár erők mindent ki szoktak fosztani. Forrás: Selfie Soldiers: Russia Checks into Ukraine, [online], 2015. 06. 16. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.].

¹⁷² Lawrence FREEDMAN: Ukraine and the Art of Limited War, *Survival*, 56. évf., 2014/6, 7-38. o., 16. o.

¹⁷³ WILSON: *i. m.*, 142.

¹⁷⁴ The Foremost, Anonymous Investigator of the Ukrainian Conflict. Summarizing the findings of the war's most meticulous researcher, [online], 2016. 11. 28. Forrás: Medium.com [2017. 01. 12.].

bizonyítékok segítségével a háborúban való orosz részvételt.¹⁷⁵ Askai bizonyítékai alapján a következő egységek voltak érintettek: a 200., 136., 18., 8., 17. és 23. önálló gépesített lövészdandár, a 61. önálló haditengerészeti lövészdandár, az 5. és 6. önálló harckocsidandár, valamint a 11. önálló műszaki dandár.¹⁷⁶

A krími művelettel ellentétben a Donyec-medencében jelentős számban vetettek be nehézfegyverzetet is, beleértve harckocsikat, páncélozott szállítójárműveket és légvédelmi lövegeket. Noha Moszkva a tagadhatóság érdekében igyekezett olyan eszközöket telepíteni, melyek az ukrán hadsereg arzenáljában is megtalálhatók, mégis szép számmal dokumentáltak olyan könnyű- és nehézfegyvereket is, amelyek nincsenek az ukrán fegyveres erőknél rendszeresítve, néhányat közülük pedig kizárólag az orosz haderő használ.¹⁷⁷ Miközben az Armament Research Services jelentése ugyan megjegyzi, hogy a szeparatisták által használt fegyverek egy része csakis külföldi forrásból származhat, közvetlen bizonyíték hiányában az elemzés nem mutat rá az orosz kormány érintettségére a fegyverszállításokban.¹⁷⁸ Ezzel szemben az Askai által publikált fényképek és videók minden kétséget kizáróan igazolják, hogy egyes nehézfegyverek közvetlenül orosz alakulatoktól kerültek át Ukrajnába, számos esetben pedig az is bizonyított, hogy ezen eszközök vissza is kerültek oda a feladat elvégzése után.¹⁷⁹ Szintén jól dokumentált a maláj utasszállítót lelövő Buk légvédelmi löveg útvonala is Oroszországból Ukrajnába, majd onnan vissza.¹⁸⁰

Veszteségek

Az orosz veszteségekre vonatkozóan csupán becslések vannak, de egy moszkvai újság szerint a halottak száma 2015. február 1-ig legkevesebb 2000 fő volt, és mintegy 3200 katona sebesült meg súlyosan.¹⁸¹ Arra lehet következtetni, hogy az elhúzódó háború logisztikai és katonai műveleti szempontból is komoly terhet rótt az orosz haderőre. Michael Kofman katonai elemző szerint a kelet-ukrajnai háború két hiányosságra világított rá. Egyrészt arra, hogy az orosz haderőnek nem voltak az ukrán határ közelében állandóan állomásozó, támogató elemekkel teljesen felszerelt katonai egységei, amelyek képesek lettek volna biztosítani egy elhúzódó csapattelepítést. Másrészt nem volt olyan nagyobb formáció sem, amely képes lett volna befogadni más katonai körzetekből zászlóaljkat, hogy azokat vezényelje a műveleti területen. Vagyis parancsnoki szempontból nehézkes volt a rotálódó alakulatok irányítása. Kofman épp ebben a hiányosságban látja az ukrán, illetve a belorusz határ közelébe tervezett három új hadosztály felállításának okát.¹⁸²

¹⁷⁵ Askai Twitter oldaláért lásd: <https://twitter.com/askai707>, [online]. [2017. 01. 12.].

¹⁷⁶ Uo.

¹⁷⁷ A szeparatisták eszköztárában megtalálható olyan fegyverek listája, amelyek nem képezték az ukrán arzenál részét, lásd: Jonathan FERGUSON – N. R. JENZEN-JONES: Raising Red Flags: An Examination of Arms & Munitions in the Ongoing Conflict in Ukraine, [online], 2014, 84–85. o. Forrás: armamentresearch.com [2017. 01. 12.].

¹⁷⁸ Uo., *i. m.*, 87.

¹⁷⁹ The Foremost, Anonymous Investigator... *i. m.*

¹⁸⁰ MH17 – The Open Source Investigation Two Years Later, [online], 2016. Forrás: bellingscat.com [2017. 01. 12.].

¹⁸¹ Paul A. GOBLE: Over 2,000 Russian troops killed during Ukraine invasion, [online], 2015. 08. 25. Forrás: ukrainianpolicy.com [2017. 01. 12.].

¹⁸² Michael KOFMAN: New Russian Divisions and other units shifting to Ukraine's borders – second look with updates, [online], 2016. 08. 22. Forrás: russianmilitaryanalysis.wordpress.com [2017. 01. 12.].

Morál

Mint az fentebb említettük, a morál a szeparatisták körében rendkívül alacsony. Az orosz reguláris erők morális állapotára vonatkozóan nehéz bizonyítékot találni, azonban a már idézett Vice-riportból arra következtethetünk, hogy az jónak tekinthető.¹⁸³ Fontos megjegyezni, hogy az Askai által is bemutatott bizonyítékok alapján az orosz haderő legelitesebb egységei vettek, illetve vesznek részt az ukrainai műveletben. Ennek ellenére láthatóan nem sikerült maradéktalanul betartatni a katonákkal egyes alapvető műveleti biztonsági rendszabályokat, amelynek eredményeként Askai és a hozzá hasonló oknyomozó újságírók könnyedén bizonyíthatták reguláris orosz katonák ukrainai jelenlétét a katonák által a vKontakte közösségi portálon megosztott fényképekre alapozva. Nincsenek pontos adatok arról, hogy hány orosz katona tagadta meg a szolgálatot vagy szerelt le, de a Reuters cikke alapján arra lehet következtetni, hogy számottevő lehetett az ilyen esetek száma.¹⁸⁴

Az orosz hibrid hadviselési stratégia korlátai jól megmutatkoztak Kelet-Ukrainában. Ahogy a konfliktus elhúzódott, úgy Moszkva kénytelen volt egyre nagyobb mértékben beavatkozni, amely egyrészt növelte saját veszteségeit, másrészt egyre nyilvánvalóbbá tette közvetlen szerepét a konfliktusban, és olyan politikai fiaskókhoz vezetett, mint a maláj légitársaság utasszállító gépének lelövése. Okkal feltételezhető, hogy Moszkva rosszul mérte fel saját képességeinek korlátait, illetve alábecsülte az ukrán ambíciókat. Mark Galeotti szerint az orosz politikai vezetés elbizta magát a Krím után. Ezt a véleményét egy magas rangú katonai tanácsadóval folytatott beszélgetésére alapozza, aki a következőt mondta neki: „Oroszország visszatért. És most már tudjuk, hogy mire vagyunk képesek.”¹⁸⁵

Szíria

Hadműveleti tervezés

Az, hogy a szír polgárháborúban az erőviszonyok végzetesen eltolódni látszódtak Aszad elnök és a kormányerők hátrányára 2015 szeptemberében, arra készítette az addig a szír hadsereget technikai és anyagi segítséggel, valamint katonai tanácsadókkal támogató Oroszországot, hogy nyíltan, saját fegyveres erőivel avatkozzon be a háború menetébe. A beavatkozás hivatalos politikai célja az „Iszlám Állam” terrorszervezet felszámolása volt, és noha a szervezet elleni harc orosz szempontból racionálisnak tekinthető,¹⁸⁶ Moszkva valódi céljait tekintve ez legjobb esetben is csupán másodlagos jelentőséggel bírt. Az orosz beavatkozás mögött a fő stratégiai cél egyéb másodlagos célok mellett az Aszad-rezsim, és vele együtt a Szíriában található orosz érdekeltségek, mindenekelőtt a tartuszi haditengerészeti kikötő státuszának biztosítása lehetett. A közvetlen katonai cél az orosz objektumok

¹⁸³ Selfie Soldiers... *i. m.*

¹⁸⁴ Maria TSVETKOVA: Special Report: Russian soldiers quit over Ukraine, [online], 2015. 05. 10. Forrás: Reuters.com [2017. 01. 12.].

¹⁸⁵ GALEOTTI: 'Hybrid War'...: *i. m.*, 153.

¹⁸⁶ Becslések szerint mintegy 2000-en csatlakoztak a Kaukázusból az Iszlám Államhoz, Oroszországba történő visszatérésük pedig komoly biztonsági kockázatot jelentene Moszkva számára. Forrás: Alexey MALASHENKO: Expanding Its Reach: ISIS and the Caucasus, [online], 2015. 03. 03. Forrás: Carnegie.ru [2017. 01. 12.].

védelmén túl a szír hadsereg és szövetségesei számára történő légi támogatás volt. Ez utóbbi tekintetében Moszkva minden bizonnyal azt a politikai eredményt kívánta elérni, hogy a még megmaradt, mérsékeltnek tekintett ellenzék kiiktatásával az Aszad-rezsim egyetlen alternatíváját azok a radikális terrorszervezetek képezzék, amelyeknek a támogatása a Nyugat részéről politikailag és morálisan is vállalhatatlan.¹⁸⁷ A hivatalos és a vélelmezett célok közötti jól látható diszkrepancia miatt csupán következtetni lehet az orosz műveleti célkitűzésekre. A hivatalos nyilatkozatok alapján a Kreml egy korlátozott, körülbelül három-négy hónapos légi műveletre készült,¹⁸⁸ amelynek kivitelezése túlnyomórészt az orosz haderő légi és kozmikus, valamint haditengerészeti erőire hárult.

Kivitelezés, harcászat

Az orosz hadsereg 2015 őszén 34 darab merev szárnyú repülőgépet telepített a Latakia közelében található Hmeimim légibázisra.¹⁸⁹ Az orosz vadászbombázó és csapásmérő repülőgépek innen, míg a nagy hatótávolságú bombázók közvetlenül oroszországi légitámaszpontokról indították műveleteiket. A bevetések kezdetben ismert fix célpontokra fókuszáltak, köztük fegyverraktárakra és vezetési pontokra, majd folyamatosan helyeződött át a súlypont a szír kormányerők és szövetségeseik közvetlen légi támogatására.¹⁹⁰ A napi bevetésszám a kezdeti 20-ról 2015. október 8–9-ére napi 60-ra nőtt.¹⁹¹ November közepén az orosz vezetés további 37 Szu–34 és Szu–27 típusú gép Szíriába telepítését jelentette be. Ezzel 2015. december 24-én a napi bevetésszám 189-re ugrott.¹⁹² Az orosz légierő egyes napokon több bevetést vitt véghez Szíria felett, mint az Egyesült Államok által vezetett koalíció egy hónap alatt.¹⁹³ Az, hogy az orosz légierő egy távoli országban több mint egy éven át képes volt fenntartani ilyen magas műveleti tempót, jelentős előrelépésnek tekinthető. Összehasonlításképp: az ötnapos háború folyamán a szomszédos Grúzia felett végrehajtott bevetések száma becslések szerint összesen 200 és 400 között volt.¹⁹⁴ Amikor 2016 márciusában Putyin elnök bejelentette a szíriai művelet végét és az orosz erők kivonását, Szergej Sojgu védelmi miniszter beszámolója alapján addig több mint 9000 bevetést hajtottak végre.¹⁹⁵ A művelet végének bejelentését azonban a gyakorlatban nem követte az erők kivonása. Sőt, 2016 novemberében az Admiral Kuznyecov repülőgép-hordozóval az élen újabb csapásmérő erő csatlakozott a szíriai művelethez, amelynek 2017. januári kivonása ugyancsak nem jelentette a harci cselekmények végét.

¹⁸⁷ Michael KOFMAN: The Misadventures of Russia and the United States in Syria: Complete Strategy Implosion Edition, [online], 2016. 10. 11. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.].

¹⁸⁸ Russian air strikes in Syria to last 3-4 months – Putin ally, [online], 2015. 10. 02. Forrás: Reuters.com [2017. 01. 12.].

¹⁸⁹ Jonathan MARCUS: Syria: What can Russia's military do? [online], 2015. 10. 07. Forrás: BBC.com [2017. 01. 12.].

¹⁹⁰ Michael KOFMAN: Russia's Arsenal in Syria: What Do We Know? [online], 2015. 10. 18. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.].

¹⁹¹ Dmitry GORENBURG: What Russia's Military Operation in Syria Can Tell Us About Advances in its Capabilities, [online], 2016. 03., 1. o. Forrás: Ponarseurasia.org [2017. 01. 12.].

¹⁹² Uo.

¹⁹³ Kim SENGUPTA: War in Syria: Russia's 'rustbucket' military delivers a hi-tech shock to West and Israel, [online], 2016. 01. 29. Forrás: Independent.co.uk [2017. 01. 12.].

¹⁹⁴ COHEN-HAMILTON: *i. m.*, 11. o.

¹⁹⁵ 9,000 sorties, 400 localities freed: What Russia has achieved during its 5-month Syria operation, [online], 2016. 03. 14. Forrás: Rt.com [2017. 01. 12.].

Moszkva jól láthatóan az elsődleges politikai és katonai célok végrehajtásán túl más szempontokat is szem előtt tartott a szíriai akciója során. A Kuznyecov szíriai partokhoz történő vezénylése például nem járult hozzá számottevően a katonai műveletek sikeréhez. Erről árulkodik, hogy a szíriai orosz erők parancsnoka a Kuznyecov hazarendeléséről szóló döntés után a repülőgép-hordozó részvételét úgy összegezte, hogy annak fedélzetéről két hónap alatt összesen 420 alkalommal indultak bevetésre repülőgépek.¹⁹⁶ Ez a szám lényegében elhanyagolható, ha összevetjük azzal, hogy a hmeimimi támaszpontonról felszálló repülőgépek nem egyszer naponta 100 fölötti bevetést hajtottak végre. Az orosz vezetés minden bizonnyal egyrészt tesztelni kívánta ezen eszközeit, másrészt pedig megmutatni a Nyugatnak, hogy képes globális erőkivetítésre – még ha csupán korlátozottan is. Szintén ezzel magyarázható a Kaszpi-tengeri Flottilla három Bujan-M osztályú korvetjtéről és Gepárd osztályú fregattjáról indított Kalibr cirkáló rakéták alkalmazása 2015 októberében, valamint azok ismételt bevetése egy, a Földközi-tengeren tartózkodó tengeralattjáró fedélzetéről ugyanezen év decemberében.¹⁹⁷

Az orosz vezetés saját repülőgépeinek más, a szíriai légtérben aktív légierőktől való zavartalan tevékenykedése érdekében fejlett légvédelmi rendszereket telepített Szíriába. Politikai megfontolásból a művelet első időszakában a Fekete-tengeri Flotta Szlava osztályú Moszkva cirkálója látta el a légtérvédelmet a fedélzetére telepített Sz-300-as légvédelmi eszközzel. Izrael aggasztotta volna annak lehetősége, hogy egy ilyen fejlett légvédelmi rendszer esetleg a szíriai erők arzenáljába kerüljön, Moszkva ezért ezzel a gesztussal kívánta elkerülni a súrlódást Tel-Avivval.¹⁹⁸ A Szu-24-es török légierő általi lelövése azonban arra készítette az oroszokat, hogy növeljék légvédelmi képességüket, ezért november végén sor került egy Sz-400-as típusú légvédelmi rendszer telepítésére a Hmeimim légibázisra.¹⁹⁹

A szárazföldi erők marginális szerepet kaptak a szíriai beavatkozásban. A szpecnaz-alakulatok katonái az orosz érdekeltségek védelmét, valamint felderítő feladatokat látnak el, de láthatóan tartózkodnak a harcra való részvételtől.²⁰⁰ Ahogy Mark Galeotti egy orosz tiszttel folytatott beszélgetésre hivatkozva megjegyzi, a szpecnaz épp egy ilyen típusú háborúra készül harminc éve. Az a tény, hogy ennek ellenére mégsem vett részt a harcra való műveletekben, arról árulkodik, hogy az orosz vezetés nem kívánt belefolyni a szárazföldi műveletekbe.²⁰¹ Ugyanakkor kis létszámban mégis sor került orosz erők részvételére közvetlen harcra való cselekményekben. Orosz katonai magánvállalatok emberei állítólag nem csekély számban²⁰² vettek részt harcra való műveletekben, egyes esetekben harckocsik legénységként.²⁰³ Az orosz Roszija 1 hírtelevízió által bemutatott felvételek arról tanúskodnak, hogy

¹⁹⁶ Laura SMITH-SPARK – Frederik PLEITGEN: Russia 'starts to withdraw' forces from Syria, [online], 2017. 01. 06. Forrás: CNN.com [2017. 01. 12.].

¹⁹⁷ GORENBURG: *i. m.*, 3–4.

¹⁹⁸ Uo., 2–3.

¹⁹⁹ Jonathan MARCUS: Russia S-400 Syria missile deployment sends robust signal, [online], 2015. 12. 01. Forrás: BBC.com [2017. 01. 12.].

²⁰⁰ Mark GALEOTTI: The Three Faces of Russian Spetsnaz in Syria, [online], 2016. 03. 21. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.].

²⁰¹ Uo.

²⁰² Egy Szíriát megjárt zsoldos elmondása alapján a Wagner nevű katonai magánvállalat mintegy 600 katonával volt jelen Szíriában. Forrás: Pierre VAUX: Fontanka Investigates Russian Mercenaries Dying for Putin in Syria and Ukraine, [online], 2016. 03. 29. Forrás: Interpretermag.com [2017. 01. 12.].

²⁰³ Mark GALEOTTI: Moscow's Mercenaries in Syria, [online], 2016. 04. 05. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.].

a néhány évvel korábban felállított Különleges Műveleti Parancsnokság (KSZO) katonái szintén részt vesznek harci cselekményekben. A videó tanúsága szerint a légielő számára célfelderítési és célmegjelölési feladatokon túl a KSZO katonái részt vesznek ellenséges parancsnokok likvidálásában és a szír erők támogatásában is.²⁰⁴ Ahogy Michael Kofman megjegyzi, míg a hagyományos szpecnaz-egységek nyugati értelemben elit lövészalakulatoknak felelnek meg, addig a KSZO valódi különleges alakulatnak számít, mint amilyen például az amerikai SEAL Team Six.²⁰⁵

Felkészültség, morál

Az orosz légielő és haditengerészet a rendelkezésre álló információk alapján kiváló teljesítményt nyújtott. A 2014 novemberében felállított Nemzeti Védelmi Irányítási Központ lehetővé tette az információ gyors áramlását a hadszíntér és a moszkvai legfelsőbb vezetés között, ezáltal felgyorsítva a döntéshozatalt és az adaptálódást a megváltozott műveleti körülményekhez.²⁰⁶ Noha ezúttal is csupán az orosz haderő krémje került bevetésre, a szakértők többségét meglepte, hogy Moszkva képes expedíciós erőket küldeni távoli hadszíntérre és tartósan ott is állomásoztatni. Logisztikai szempontból szintén nem várt fejlemény volt, hogy Oroszország képes egy ekkora kontingenst légi és vízi úton telepíteni egy távoli hadszíntérre, noha légi szállító kapacitásának nagy részét, haditengerészeti szállító eszközeinek európai hadszíntéren található elemeinek pedig túlnyomó többségét kellett ehhez bevetnie. Sőt, ezenfelül még orosz haditengerészeti zászló alatt hajózó török kereskedelmi szállítóhajók is vittek felszerelést Szíriába.²⁰⁷

Az orosz légielő pilótái láthatóan jól vizsgáztak Szíriában, egyben a konfliktus ideális lehetőséget biztosított számukra és a kezelőszemélyzet, valamint a hadsereg más fegyvernemei számára az éles körülmények közötti gyakorlásra. A veszteségek tekintetében a beavatkozás ára Moszkva számára csekélynek tekinthető, noha a hivatalosan elismert 23 elhunyt katonán²⁰⁸ felül ténylegesen minden bizonnyal nagyobb veszteséget könyvelhetnek el a fegyveres erők.²⁰⁹ Említésre méltó, hogy az orosz vezetés láthatóan igyekezett a tényleges harci műveletekben való részvételt a Wagner nevű katonai magánvállalatra hárítani annak érdekében, hogy ne kelljen a reguláris katonák elvesztésének politikai árát megfizetnie. A zsoldosok által elszenvedett veszteségek igen jelentősek lehetnek.²¹⁰

²⁰⁴ Thomas GIBBONS-NEFF: New battlefield video shows how Russia's elite KSO military unit is fighting in Syria, [online], 2016. 12. 13. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 01. 12.].

²⁰⁵ Uo.

²⁰⁶ GORENBURG: *i. m.*, 2.

²⁰⁷ Uo., 4.

²⁰⁸ Media: Russian serviceman was killed during Russia's first day of operations in Syria last year, [online], 2016. 12. 17. Forrás: Uawire.org [2017. 01. 12.].

²⁰⁹ A Conflict Intelligence Team nevű szervezet anyaga az orosz különleges erők el nem ismert veszteségeit mutatja be. Forrás: Ruslan LEVIEV: Russian Special Operations Forces' secret losses in Syria, [online], 2016. 08. 18. Forrás: Citeam.org [2017. 01. 12.].

²¹⁰ Egy túlélő elmondása szerint a 2015 szeptemberében kiküldött 93 fős századának mindössze harmada tért vissza épségben decemberben. Forrás: VAUX: *i. m.*

Fegyverzet, felszerelés

Noha a repülőgépek többségét a művelet kezdetén még mindig a szovjet eszközpark veteránjai adták, így a Szu-24M2 és a Szu-25 géptípusok, addig kisebb számban jelen voltak Szu-30-as vadászbombázók, és a harci körülmények között először debütáló Szu-34-esek is. A Szu-24 és Szu-25 csapásmérő típusokat azok gyenge levegő-levegő harci képességük okán a Szu-30 vadászbombázó és a Szu-27SzM3 vadászrepülő típusok kísérték.²¹¹ Miután a török légierő F-16-osa november 24-én lelőtt egy orosz Szu-24-est, Moszkva úgy döntött, hogy további, a légi fölény növelését célzó intézkedéseket tesz. Ennek elemeként a már említett Sz-400-as légvédelmi rendszer telepítése mellett a vadászgépeket felszerelték levegő-levegő rakétákkal, valamint sor került legalább négy darab Szu-35Sz többcélú vadászgép Szíriába küldésére, mely típus a legkorszerűbb orosz technikai színvonalat képviseli.²¹² Ez utóbbival, valamint az eredetileg hat gépből álló Szu-34-es kötelék november közepétől tizennégyre²¹³ történő kiegészítésével úgy tűnik, hogy a korszerű merev szárnyú repülőgép-állomány aránya Szíriában már meghaladta a szovjet technikáét. A korszerűtlenebb géptípusok szintén széles körben rendelkeztek az éjszakai csapásméréshez szükséges technikával, ami csökkentette kitettségüket a nappal nagy kockázatot jelentő, vállról indítható rakétákkal szemben.²¹⁴ Az orosz légierő először használt UAV-ket célmegjelölés és a csapásmérés utáni értékelés céljából.²¹⁵ Szintén nívumnak tekinthető, hogy a pilóták jobb felkészültségének és a fejlett fedélzeti célzóberendezések használatának köszönhetően az orosz repülőgépek először voltak képesek egy bevetés alkalmával több célpontot támadni.²¹⁶ Orosz állítások szerint az SPV-24 típusú GLONASS-rendszert használó célzóberendezés lehetővé tette a hagyományos bombák nagy pontossággal történő célba juttatását.²¹⁷ Az orosz légierő ugyanis gazdaságossági okokból továbbra is kevés precíziós fegyvert vetett be; becslések szerint a légicsapások mindössze 20%-át hajtották végre ilyen eszközökkel.²¹⁸ A kevés precíziós csapás nagy részét az új Szu-34-es gépek vitték véghez, amelyek a kiváló teljesítményét az orosz kormány Szergej Szmirnovnak, a Novoszibirszk Repülőgépgyártó Szövetség igazgatójának kitüntetésével honorálta.²¹⁹ A nagy hatótávolságú bombázók az „Iszlám Állam” elleni műveletekben kaptak főszerepet, köztük Rakka bombázásában. A műveletben öt Tu-160, hat Tu-95MS és tizennégy Tu-22M3 repülőgép vett részt.²²⁰

A légvédelem tekintetében az Sz-400-as rendszer megjelenése Szíriában komolyan aggodalommal töltötte el Izraelt, mivel radarrendszerének hatósugara lefedi az izraeli légtér felét is.²²¹ Állítólag szintén „kijózanító” fejleménynek bizonyult NATO-körökben az olyan

²¹¹ Dave MUJAMDAR: Take Note, Turkey: Russia's New Su-35S Arrives in Syria, [online], 2016. 02. 01. Forrás: Nationalinterest.org [2017. 01. 12.].

²¹² Uo.

²¹³ Uo.

²¹⁴ GORENBURG: *i. m.*, 3.

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ Dave MUJAMDAR: Why Russia's Air War in Syria Could Make Its Military Even Stronger, [online], 2016. 03. 29. Forrás: Nationalinterest.org [2017. 01. 12.].

²¹⁸ GORENBURG: *i. m.*, 3.

²¹⁹ MUJAMDAR: Why Russia's Air War..., *i. m.*

²²⁰ GORENBURG: *i. m.*, 4.

²²¹ SENGUPTA: *i. m.*

orosz elektronikai zavaró rendszerek által nyújtott teljesítmény, mint amilyen a Kraszuha-4, mely képes az AWACS és műholdas radarrendszerek zavarására.²²²

Míg az orosz légierő technikai szempontból kétségtelenül generációs ugrást mutatott be a 2008-as grúziai háborúhoz képest, addig a haditengerészeti erők teljesítménye vegyesnek mondható. Míg Oroszország egyetlen repülőgép-hordozójának, a Kuznyecovnak a bevetése egyedül Moszkva globális erőkitetési képességét volt hivatott szemléltetni, addig épp ennek a feladatnak nem volt képes eleget tenni. A Kuznyecov fedélzetén mindössze négy, földi csapásmérésre alkalmas MiG-29K típusú gép volt, melyek repülését az egyik gép technikai okokból történő elvesztése után fel is függesztették. A gépen található maradék gép Szu-33 típus volt, amely rendeltetése szerint a haditengerészeti erők légi fedezetét hivatott ellátni.²²³ Pavel K. Baev szavai szerint „a hordozót sohasem tervezték szárazföldi erőkitetésre” és az katonai szempontból „abszolút nem ad hozzá semmit sem a képességekhez.”²²⁴ A repülőgép-hordozó ráadásul december 3-án elvesztette második repülőgépét is a fékező kábel elszakadása miatt.²²⁵ Összességében a Kuznyecov rövid szereplése tehát nem volt sikertörténet, szíriai missziójának végeztével pedig több éves felújítás és modernizáció elébe néz.²²⁶ Ezzel szemben az orosz Fekete-tengeri Flotta és a Kaszpi-tengeri Flottilla kisebb hajói jó teljesítményt nyújtottak a szíriai beavatkozás során. A Kaszpi-tengeri Flottilla képes volt korvettjeiről és fregattjairól cirkáló rakétákat kilőni 900 mérföldre található célpontok ellen, miközben a hasonló osztályú és lényegesen nagyobb amerikai Freedom és Independence típusok nem rendelkeznek ilyen képességekkel.²²⁷ Szintén jó teljesítményt nyújtottak a Fekete-tengeri flotta Alligátor és Ropucsá osztályú partraszálló hajói, amelyek elemi részét képezték a Szíriába történő utánpótlás biztosításának.²²⁸

Figyelemre méltó, hogy a Szíriában bevetett KSZO különleges műveleti katonák felszerelése ránézésre azonos színvonalúnak tűnik a hasonló amerikai alakulatok eszközeivel. A Washington Post cikke alapján a videofelvételeken látható katonák modern hő-képalakító eszközökkel, lézeres távolságmérővel, az amerikai különleges erőknél használt Peltor zajcsökkentős headsettel és osztrák SSG-08 gépkarabéllyal voltak felszerelve.²²⁹

²²² Uo.

²²³ David FILIPOV – Andrew ROTH: Russian jets keep crashing, and it may be an aircraft carrier's fault, [online], 2016. 12. 05. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 01. 12.].

²²⁴ Uo.

²²⁵ Russian Su-33 crashed in the Mediterranean while attempting to land on Kuznetsov aircraft carrier, [online], 2016. 12. 05. Forrás: TheAviationist.com [2017. 01. 12.].

²²⁶ Michael KOFMAN: Toward Smaller Ships and Professional Sailors, [online], 2017. 01. 10. Forrás: Russianmilitaryanalysis.wordpress.com [2017. 01. 12.].

²²⁷ Garrett I. CAMPBELL: Russia's military is proving Western punditry wrong, [online], 2015. 10. 23. Forrás: Brookings [2017. 01. 12.].

²²⁸ KOFMAN: Toward Smaller... *i. m.*

²²⁹ GIBBONS-NEFF: *i. m.*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 9,000 sorties, 400 localities freed: What Russia has achieved during its 5-month Syria operation, [online], 2016. 03. 14. Forrás: Rt.com [2017. 01. 12.]
- BARTLES, Charles K. – McDERMOTT, Roger N.: Russia's Military Operation in Crimea. Road-Testing Rapid Reaction Capabilities, *Problems of Post-Communism*, 61. évf., 2014/6, 46–63. o.
- BYRCE-ROGERS, Athena: Russian Military Reform in the Aftermath of the 2008 Russia-Georgia War, [online], *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 21. évf., 2013/3, 339–368. o.
- BUCKLEY, Neil – OLEARCHYK, Roman – JACK, Andrew – HILLE, Kathrin: Ukraine's 'little green men' carefully mask their identity, [online], 2014. 04. 16. Forrás: Ft.com [2017. 01. 12.]
- BUGRIY, Maksym: The Crimean Operation: Russian Force and Tactics, [online], 2014. 04. 01. Forrás: Jamestown.org [2017. 01. 12.]
- CAMPBELL, Garrett I.: Russia's military is proving Western punditry wrong, [online], 2015. 10. 23. Forrás: Brookings.edu [2017. 01. 12.]
- CHIVERS, C. J. – HERSZENHORN, David M.: In Crimea, Russia Showcases a Rebooted Army, [online], 2014. 04. 02. Forrás: Nytimes.com [2017. 01. 12.]
- COHEN, Ariel – HAMILTON, Robert E.: The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications, [online], 2011. 06. Forrás: Strategicstudiesinstitute.army.mil [2017. 01. 12.]
- Crimea. The Way Home. Documentary by Andrey Kondrashev, [online], 2015. 03. 15. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.]
- CROWCROFT, Orlando: Ukraine crisis: Who killed rebel leaders Alexei Mozgovoy and Alexandr 'Batman' Bednov? [online], 2015. 06. 04. Forrás: Ibtimes.co.uk [2017. 01. 12.]
- DEÁK András György – HOFFMANN Tamás – RÁCZ András – ROMSICS Gergely: A grúz–orosz válság értékelése, [online], *MKI Tanulmányok*, T-2008/23. Magyar Külügyi Intézet [2017. 01. 12.]
- DUGAS, Mari Elisa: Between Georgia and Crimea: The Social Dimensions of War for the Russian Military, [online], 2016. Forrás: Repository.wellesley.edu [2017. 01. 12.]
- FERGUSON, Jonathan – JENZEN-JONES, N. R.: Raising Red Flags: An Examination of Arms & Munitions in the Ongoing Conflict in Ukraine, [online], 2014. Forrás: Armamentresearch.com [2017. 01. 12.]
- FILIPOV, David – ROTH, Andrew: Russian jets keep crashing, and it may be an aircraft carrier's fault, [online], 2016. 12. 05. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 01. 12.]
- FINCH, Raymond C. III: Why the Russian Military Failed in Chechnya, [online], 1998. Forrás: Dtic.mil [2017. 01. 12.]
- FREEDMAN, Lawrence: Ukraine and the Art of Limited War, *Survival*, 56. évf., 2014/6, 7–38. o.
- GALEOTTI, Mark: Moscow's Mercenaries in Syria, [online], 2016. 04. 05. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.]
- GALEOTTI, Mark: The Three Faces of Russian Spetsnaz in Syria, [online], 2016. 03. 21. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.]
- GALEOTTI, Mark: The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War, [online], 2014. 07. 06. Forrás: Inmoscowsshadows.wordpress.com [2017. 01. 12.]
- GALEOTTI, Mark: 'Hybrid War' and 'Little Green Men': How It Works, and How It Doesn't, [online]. In: PIKULICKA-WILCZEWSKA, Agnieszka – SAKWA, Richard (eds.): *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*. E-International Relations Publishing, Bristol, 2015
- GARWOOD, Robert: The Second Russo-Chechen Conflict (1999 to Date): 'A Modern Military Operation?' *The Journal of Slavic Military Studies*, 15. évf., 2002/3, 60–80. o.
- GIBBONS-NEFF, Thomas: New battlefield video shows how Russia's elite KSO military unit is fighting in Syria, [online], 2016. 12. 13. Forrás: Washingtonpost.com [2017. 01. 12.]
- GOBLE, Paul A.: Over 2,000 Russian troops killed during Ukraine invasion, [online], 2015. 08. 25. Forrás: Ukrainianpolicy.com [2017. 01. 12.]
- GORENBURG, Dmitry: What Russia's Military Operation in Syria Can Tell Us About Advances in its Capabilities, [online], 2016. 03. Forrás: Ponarseurasia.org [2017. 01. 12.]
- <https://twitter.com/askai707>, [online]. [2017. 01. 12.]

- KOFMAN, Michael: New Russian Divisions and other units shifting to Ukraine's borders – second look with updates, [online], 2016. 08. 22. Forrás: Russianmilitaryanalysis.wordpress.com [2017. 01. 12.]
- KOFMAN, Michael: Russia's Arsenal in Syria: What Do We Know? [online], 2015. 10. 18. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.]
- KOFMAN, Michael: The Misadventures of Russia and the United States in Syria: Complete Strategy Implosion Edition, [online], 2016. 10. 11. Forrás: Warontherocks.com [2017. 01. 12.]
- KOFMAN, Michael: Toward Smaller Ships and Professional Sailors, [online], 2017. 01. 10. Forrás: Russianmilitaryanalysis.wordpress.com [2017. 01. 12.]
- KOSNIK, Matthew: Russia's Military Reform: Putin's Last Card, [online], *Journal of Military and Strategic Studies*, 17. évf., 2016/1., 144–161. o [2017. 01. 12.]
- LAMBETH, Benjamin S.: Russia's Wounded Military, *Foreign Affairs*, 1995. március/április
- LEVIEV, Ruslan: Russian Special Operations Forces' secret losses in Syria, [online], 2016. 08. 18. Forrás: Citeam.org [2017. 01. 12.]
- Lies: The crew of the US destroyer ship got scared by the Russian fighter aircraft, [online], 2014. 04. 16. Forrás: Stopfake.org [2017. 01. 12.]
- MALASHENKO, Alexey: Expanding Its Reach: ISIS and the Caucasus, [online], 2015. 03. 03. Forrás: Carnegie.ru [2017. 01. 12.]
- MARCUS, Jonathan: Russia S-400 Syria missile deployment sends robust signal, [online], 2015. 12. 01. Forrás: BBC.com [2017. 01. 12.]
- MARCUS, Jonathan: Syria: What can Russia's military do? [online], 2015. 10. 07. Forrás: BBC.com [2017. 01. 12.]
- MAZITANS, Kaspars: Russian Armed Forces Military Reforms and Capability (2008–2012), *Baltic Security and Defence Review*, 16. évf., 2014/1., 5–45. o.
- Media: Russian serviceman was killed during Russia's first day of operations in Syria last year, [online], 2016. 12. 17. Forrás: Uawire.org [2017. 01. 12.]
- MH17 – The Open Source Investigation Two Years Later, [online], 2016. Forrás: Bellingcat.com [2017. 01. 12.]
- MUJAMDAR, Dave: Take Note, Turkey: Russia's New Su-35S Arrives in Syria, [online], 2016. 02. 01. Forrás: Nationalinterest.org [2017. 01. 12.]
- MUJAMDAR, Dave: Why Russia's Air War in Syria Could Make Its Military Even Stronger, [online], 2016. 03. 29. Forrás: Nationalinterest.org [2017. 01. 12.]
- OLIKER, Olga: Russia's Chechen Wars 1994-2000. Lessons from Urban Combat, [online], 2001. Forrás: Rand.org [2017. 01. 12.]
- RÁCZ András: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist, [online], 2016. 06. 06. Forrás: Fiia.fi [2017. 01. 12.]
- RAEVSKY, Andrei: Russian Military Performance in Chechnya: An Initial Evaluation, *The Journal of Slavic Military Studies*, 8. évf. 1995/4. 681–690. o.
- Russian air strikes in Syria to last 3-4 months – Putin ally, [online], 2015. 10. 02. Forrás: Reuters.com [2017. 01. 12.]
- Russian officers looting Senaki base, Georgia, [online], 2008. 09. 04. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.]
- Russian Su-33 crashed in the Mediterranean while attempting to land on Kuznetsov aircraft carrier, [online], 2016. 12. 05. Forrás: TheAviationist.com [2017. 01. 12.]
- Selfie Soldiers: Russia Checks into Ukraine, [online], 2015. 06. 16. Forrás: YouTube.com [2017. 01. 12.]
- SENGUPTA, Kim: War in Syria: Russia's 'rustbucket' military delivers a hi-tech shock to West and Israel, [online], 2016. 01. 29. Forrás: Independent.co.uk [2017. 01. 12.]
- SKELTON, Jill: Is time on the Chechen side? – A Military Analysis of Russia's War in Chechnya, [online], 1999, Boston University Center for the Study of Conflict, Ideology, and Policy [2017. 01. 12.]
- SMITH-SPARK, Laura – PLEITGEN, Frederik: Russia 'starts to withdraw' forces from Syria, [online], 2017. 01. 06. Forrás: CNN.com [2017. 01. 12.]
- The Foremost, Anonymous Investigator of the Ukrainian Conflict. Summarizing the findings of the war's most meticulous researcher, [online], 2016. 11. 28. Forrás: Medium.com [2017. 01. 12.]
- TSVETKOVA, Maria: Special Report: Russian soldiers quit over Ukraine, [online], 2015. 05. 10. Forrás: Reuters.com [2017. 01. 12.]

- VAUX, Pierre: Fontanka Investigates Russian Mercenaries Dying for Putin in Syria and Ukraine, [online], 2016. 03. 29. Forrás: Interpretermag.com [2017. 01. 12.]
- WALLWORK, Richard D.: Artillery in Urban Operations: Reflections on Experiences in Chechnya, [online], 2004, Fort Leavenworth, Kansas. Forrás: Dtic.mil [2017. 01. 12.]
- WILSON, Andrew: *Ukraine Crisis: What it Means for the West*, Yale University Press, New Haven, 2014